

LEONARDO DA VINCIS "NATTVERDEN"

*Harald Falck-Ytter
Oversatt av Jørgen Aall Myhre*

Leonardo da Vinci: Nattverden

De følgende betraktninger over „Nattverden“ av Leonardo da Vinci ble gitt av Harald Falck-Ytter som tre foredrag i det Antroposofiske Selskap, Michaelgruppen, Stuttgart, på skjærtordag, langfredag og påskelørdag, 28.-30. mars 2002. Foredragene er blitt lettere redigert for tidsskriftet, i samarbeid med Harald Falck-Ytter. Betraktningene er i 12 deler, en for hver disippel. Artikkelen ble først trykt i Kristensamfunnets tidsskrift 1/2005 til 4/2007.

INNHOILDSFORTEGNELSE

INNLEDNING	3
I. ANDREAS	6
II. FILIP	11
III. BARTOLOMEUS	15
IV. MATTEUS	19
V. SIMON ZELOTES	24
VI. JUDAS THADDEUS	28
VII. JAKOB DEN YNGRE (MINOR)	30
VIII. THOMAS	33
IX. PETER	40
X. JUDAS	43
XI. JOHANNES	46
XII. JAKOB DEN ELDRE (MAJOR)	58
AVSLUTNING	61
HARALD FALCK-YTTER	62

INNLEDNING

Rudolf Steiner sa en gang¹, at om en beboer fra en annen planet skulle komme til jorden, ville han erkjenne hele jordtilværelsens mening ut fra det bildet som er kjent som „Nattverden“ av Leonardo da Vinci. Med dette skal det gis et lite bidrag til denne erkjennelsen. Det er sagt før at man kan fornemme meget, man kan oppleve meget, men det er dog noe helt annet å tre inn i den virkelige erkjennelse. Og de fleste vet at det er i stadig større grad gjort mange forsøk på å finne nøkkelen til dette bildet.

Nå er det en eiendommelig, verdenshistorisk kjensgjerning at dette kunstverket, som ved siden av den Sixtinske Madonna også hører til verdens mest kjente, er oppstått ved budskapet om noe ondt. Leonardo valgte det øyeblikket hvor Kristus sier: "En av dere vil forråde meg." Stilt ved siden av den Sixtinske Madonna er dette en fullstendig annen verden. Der er det den himmelske verden som kommer oss i møte. Men her, i Leonardos bilde, er det helt og holdent den jordiske verden. Nattverden ble jo fullført på slutten av 1400-tallet, i 1498. Vi vet ikke nøyaktig hvor lenge bildet hadde vært under arbeid, kanskje tre år for å være konkret, det måtte jo også gjøres forberedelser. Og til det eiendommelige hører også at denne scenen, dette panoramaet, ble utløst ikke bare ved disse ordene om det ondes inntreden, men også ved oppdragsgiveren, Il Moro, som på det tidspunkt hersket som diktator, man kunne si tyrann, i Milano og var den som hadde gitt oppdraget. Som vi vet var Leonardo merkelig nok i kontakt med slike vanskelige mennesker som Alexander Borgia. Man kan egentlig si, at ved å stå inne i kretsen av ondskap, hadde han fraristet den noe veldig. Det hører med til det eiendommelige ved måten Nattverden ble til på.

Da resultatet forelå, gikk det som et sjokk gjennom kunstens verden. Vi er jo mer eller mindre vant til bildet. Det finnes millioner av kopier rundt om i verden, men den gangen kunne man knapt tro sine egne øyne. For Leonardo hadde benyttet det sjokket som budskapet om forræderiet ga, til å fremstille de enkelte tilstedeværendes dypere vesen. For vi vet jo alle, at når det skjer noe spesielt, uroligheter, krig, katastrofer, da viser menneskenes sanne vesen seg ofte tydelig – på godt og vondt. Og her blir det da vist hvordan hver av dem reagerer på budskapet. Reaksjonene skjer på bakgrunn av at disse menneskene, disiplene, i to-tre år har opplevd det guddommelige budskap, det guddommelige nærvær – og det er en ganske spesiell bakgrunn. Man må heller ikke unnlate å nevne at kunstverket ikke fremsto slik som vi har det i dag. Allerede forholdsvis kort tid etter at bildet var ferdig, begynte store anstrengelser for å konservere det, og de har fortsatt helt frem til vår tid. Leonardo hadde forsøkt seg frem og ikke benyttet seg av de vanlige

¹ Rudolf Steiner: "Jordtilværelsens mening" (14.11.1911).

teknikkene. Det hadde på den ene siden ført til at kunstverket, gjennom denne teknikken, gjorde et helt spesielt inntrykk, men på den annen side hadde freskoen vist seg lite holdbar, slik at man måtte foreta utbedringer i ettertid. Det ville bli et omfattende verk om man skulle beskrive vedlikeholdet av dette bildet, og et slikt verk er ennå ikke skrevet. Man kan faktisk si at det er noe heroisk i den måten dette arbeidet har forløpet på, helt frem til den seneste tid.

Nå er det avgjørende spørsmålet: Hvilke opplevelser er det disiplene har, de tolv som representerer kosmos på jorden? Hva er det de opplever i dette øyeblikket? Det er et spørsmål som går meget dypt, for det er noe som finnes i disse menneskene, noe som er dannet på en helt bestemt bakgrunn. Og vi vet alle at egentlig finnes en slik bakgrunn, en kosmisk bakgrunn, i ethvert menneske. Derfor snakker vi om at vi er født under et spesielt tegn i dyrekretsen eller med en kraft fra dyrekretsen. Det er noe kosmisk som rager inn i oss. Vi er en del av de kosmiske krefter. Det er selvsagt ikke en stor del, og for så vidt er det bare en tynn tråd av tilstrebet kunnskap om stjernene som forbinder oss med denne delen. Men den er der, og den kan også gjøre seg meget tydelig gjeldende. Den delen som vi snakker om nå, stammer egentlig fra slike hierarkiske vesener som har evnen til å forbinde det høyeste åndelige med det fysisk-stofflige. Det er de høyeste åndelige hierarkier, det er vesenene i det første hierarki hvor harmoniens ånder står i midten. Over dem står kjærlighetens ånder og også andre ånder som hører til der. Men i midten står nettopp det man kan kalle åndene for fornemmelsenes samklang. Egentlig er det kjerubene. De rager inn i oss, slik at de forbinder vårt jordisk menneskelige med det åndelige. Derfor blir disse vesenene karakterisert som dyrevesener i Johannes' åpenbaring. Vi kjenner dem fra mange bilder, gamle bilder – spesielt i Østen hvor disse vesenene til og med blir fremstilt med tre par vinger. Det som gjør inntrykk er at vi, nettopp når vi når frem til en opplevelse av disse vesenene, kan erfare hvordan vi på en måte settes i spenning, settes inn i et spenningsfelt mellom oppe og nede. Det nedre kan man også betegne nettopp som et dyrevesen. Åndelig sett er dette et meget nøyaktig bilde, for vesenene har gitt en del av sin kraft og vesenhet inn i skapelsen og lever derfor også i ethvert menneske. Og vi forsøker da så godt vi kan å arbeide oss frem mot det.

Med hensyn til det som den gang skjedde, må vi også lytte til det ord som Kristus talte: "Himlenes rike er kommet nær." Det hadde Han brakt ned på jorden. Men derved var noe mer sluttet sammen: Himmelenes rike, som ennå ikke var der, sammen med det riket som var skjult til stede hos menneskene, i hvert enkelt menneske. Nå begynte de å slutte seg sammen, slik at vi på den ene siden har å gjøre med helt jordiske og samtidig enkle mennesker, og på den annen side med en kosmisk bakgrunn, med et kosmisk vesen. Disiplene møtte Kristus på forskjellige måter. Først må vi da skille prinsipielt mellom de tre synoptiske evangelier – de tre første, og Johannesevangeliet. For det er en ganske klar grense mellom de tre første og Johannesevangeliet. Og vi vil først ta for oss de

disiplene som blir kallet i Johannesevangeliet. Der begynner kallelsen, men så avbrytes den og vi må søke til de andre evangeliene for å kunne gå videre.

Jeg vil gjerne gjenta det som vi begynte med, nemlig at gjennom Kristi tilsynekomst på jorden og det som har sammenheng med den, er himlenes rike kommet nærmere. Selvsagt har dette også berørt det som fantes i menneskene som en arv fra himmelen. For, som sagt, er det stjernekrefter til stede i menneskets åndelig-legemlige konstitusjon; de kan være skjult og må egentlig først hentes opp i bevisstheten. Denne arven er noe som blant annet astrologien alltid på en måte har forsøkt å vise. Som vi har sett, dreier det seg i bunn og grunn om meget opphøyede vesener fra det første, oversanselige hierarki. I sentrum står kjerubene, harmoniens ånder. Det er de som kan forbinde det åndelig-guddommelige med det jordiske. Det er også derfor disse vesenene blir beskrevet som dyrevesener i Johannes' åpenbaring. Der kommer det til uttrykk at det ikke bare dreier seg om eterisk-åndelige vesener, men at det er vesener som har gitt en del av sitt vesen, sine krefter, inn i menneskeheten, slik at de nå er til stede i ethvert menneske. Og vi forsøker å betrakte det som nå skjer med mennesket gjennom et møte med Kristus, at det er en spesiell opplevelse som finner sted. I utgangspunktet kunne vi si: Selvsagt ville det menneskelige jeg, som er det individuelle i mennesket, være fullstendig uavhengig av slike begivenheter som finner sted gjennom hierarkiene. Men på samme måte som mennesket kler seg i et fysisk legeme, kler det seg også i et sjelelegeme. Mennesket er omgitt av et astrallegeme som man ikke uten videre kan erkjenne. Egentlig erkjenner man bare det som har forbundet seg med legemet, det som kommer til uttrykk som et emosjonelt-sjelelig element, og det er helt sikkert bare en liten del av det som vi kaller menneskets astrallegeme. Men det egentlige astrallegeme er meget større og mer omfattende, og det er nettopp det som er stjernelegemet.

I. ANDREAS

Så har vi for oss denne bevegende scenen hvor døperen Johannes har holdt på å døpe og står der med sine disipler. Kristus kommer forbi, døperen Johannes peker på ham, han har allerede betegnet ham som "Guds lam", vi kunne også si "Guds vær". Så fortelles det at to av disiplene til Johannes fulgte ham. Den ene får vi også vite navnet på: Andreas. Den andre nevnes ikke med navn, og dette er en gåte som vi ennå den dag i dag kanskje ikke har løst. Andreas er den første disiplens navn, det betyr "mandig", for *aner*, *andros* betyr mann på gresk. Dette er anslag til et viktig motiv, nemlig det aktive initiativ som denne disiplen viser ved å følge døperens anvisning. Det er på en måte den grunnleggende handling der og da. For det første kan man altså fastslå: Dette mennesket handler, det kan sette sin vilje i bevegelse og følger med. Det er jo et meget viktig motiv her, og det karakteriserer helt og holdent dette menneskets vesen ved denne begynnelsen. Men det kommer mer i tillegg. Vi vet at Kristus vender seg og spør: "Hva søker dere?" Hvorpå de to disiplene spør: "Mester, Rabbi, hvor er ditt herberge?" I mange oversettelser heter det ellers: "Hvor bor du?" Det er en bra oversettelse, men man kan også være konkret og snakke om selve boligen. Dette er et ganske vidtrekkende og dypt spørsmål, for det er vanskelig å forestille seg hvor denne boligen er. Så følger disiplene med.

Etter en tid går Andreas til sin bror, Simon Peter, kaller på ham og sier: "Vi har funnet Messias." I dette øyeblikk gjøres den første begynnelsen, den grunnleggende begynnelsen. Og dermed er noe vesentlig innledet: Nemlig at Andreas blir begynnelsen til det som senere blir den indre krets av fire disipler, som foruten ham, består av de velkjente sentrale disiplene, Peter og de to Sebedeussønnene Johannes og Jakob. Han er den fjerde. Til å begynne med var det altså fire spesielle disipler. Lengre frem i Lukasevangeliet, i 9. kapittel, er det disse fire som spør Kristus om ødeleggelsen av tempelet. Andreas er altså blant dem. Han er også der ved den anledningen hvor det ikke er nok mat til alle som er til stede og det er han som sier: "Her er en liten gutt som har 5 byggbrød og to fisker", en litt hemmelighetsfull og merkverdig opplysning. Men vi kan også oppfatte det i goetheanistisk mening, i all enkelhet og slik det umiddelbart fremstår. Han har altså blikk for det konkrete, det som er der. Han har oppdaget at det finnes noe å spise, at det finnes brød. Det er også noe som er karakteristisk for ham. Men nå er det eiendommelige at denne Andreas, som i begynnelsen var så påfallende betydningsfull, ja, som faktisk var den som gjorde begynnelsen, han trer temmelig raskt i bakgrunnen, slik at det senere ikke lenger er fire som danner den indre kjernen av disipler, men bare tre. Men han blir ikke borte, han er et sted i bakgrunnen, selv om han ikke lenger er den som er aktiv og handler. Vi legger merke til at han ennå er med i historien om apostlene. Han fort-

setter altså å være med, men i bakgrunnen. Det er en kjensgjerning som umiddelbart virker merkverdig.

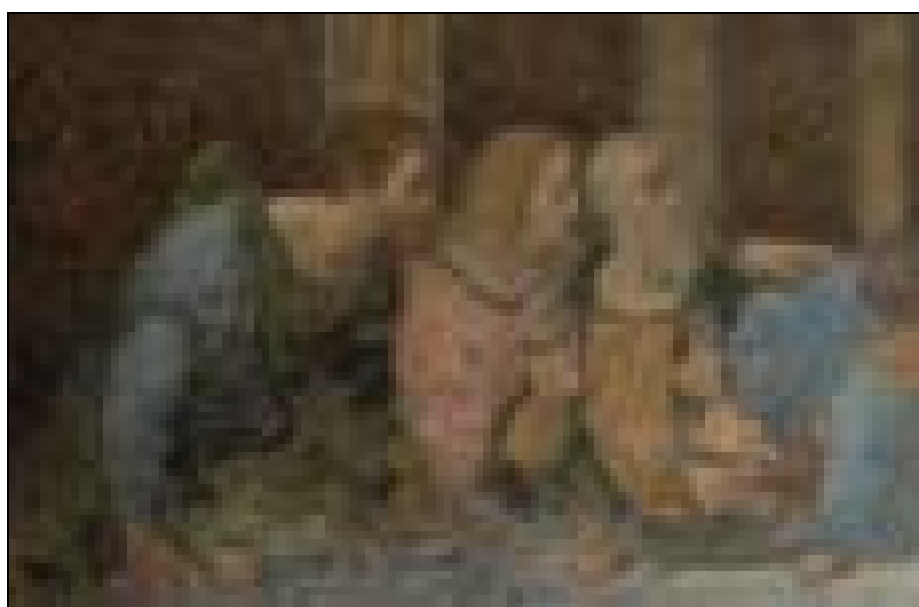
Men når vi betrakter livet, vil vi ofte legge merke til at det finnes mennesker som har en form for initiativkraft som på en måte gjør andre mennesker oppmerksomme på noe viktig, som får andre med seg. Slik utrettet også Andreas noe vesentlig gjennom å få med Peter som skulle bli sentral i kretsen av de tolv. Så ser vi stadig at slike mennesker plutselig unnlater å følge opp, og at nettopp denne spesielle kraften og evnen til initiativ trer tilbake og egentlig ikke lenger finnes. Dette er en eiendommelighet ved Andreas' vesen, og i tillegg kommer det spesielle navnet han bærer. Det er nemlig belegg for å si at i evangeliene er navnet ett med vesenet slik det kommer til uttrykk i ordtaket: "Nomen est omen" – navnet er tegnet, og at navnet gir uttrykk for noe urbilledlig.

Det vi da ser, er en polaritet i mennesket som faktisk hører til konstitusjonen, og i grunnen er disse polaritetene alltid til stede når vi snakker om hele mennesket. Men aldri finner vi dem så sterkt som hos dette mennesket, denne vesenheten, som vi betrakter her. Det er nemlig noe som er ganske karakteristisk for kraften i værens tegn. Som vi alle vet så godt: Det er nettopp væren som har denne initiativkraften i seg, det er den som stormer fremad. Ofte kan den bent frem trenge å møte hindringer. Når det virkelig dreier seg om en typisk vær, kan han eller hun overvinne alt, slik Frieder Nögge² sa det. Han var selv prototypen på en vær. Det er bare én ting væren ikke kan, i henhold til Nögge: Å gå gjennom åpne dører. Vi har sett at dette er et vesen som er i besittelse av en utrolig vilje og initiativkraft, men hvor likevel noe helt annet plutselig skjer, nemlig at det trekker seg tilbake, eller rett og slett unnlater å følge opp. Dette forekommer oftere enn man skulle tro, for det hører liksom ikke sammen med den kraften som er til stede. Det er en polaritet som også må være der, for den er rett og slett en følge av en alminnelig lovmessighet når det gjelder dyrekretsens krefter. Det ene kan ikke være der uten det andre. Alle bærer denne polariteten i seg, men den trer særlig sterkt frem hos væren, fordi her er det nettopp marskraften som virker. For Mars hører til væren og likeledes til viljen. Væren er på en måte Mars' bolig, stjerneboligen. Da kan naturligvis et menneske ikke leve alene med denne kraften, motstykket må også finnes. Men det er naturligvis ikke noe som foreligger på en harmonisk måte fra naturens side. Det er ikke slik det er. Det hører likevel med til dette eiendommelige som man meget vel kan iakttå dersom man har øye for det. Det er også ofte til en viss grad kamuflert, for „væren“ vil ikke vedkjenne seg det, eller vil ikke vise det, men det finnes.

Når man nå betrakter alt dette med henblikk på de første disiplene, da fremgår en enda større sammenheng. For ved tidevervet var denne værkraften den absolutte sentralkraft i Kosmos. Solen hadde hatt det viktige vårpunktet i stjernebildet væren i nesten 2000 år, og det hadde i

² Frieder Nögge (1955-2001) var en velkjent poetisk kabaretkunstner og visemaker i den antroposofiske bevegelse.

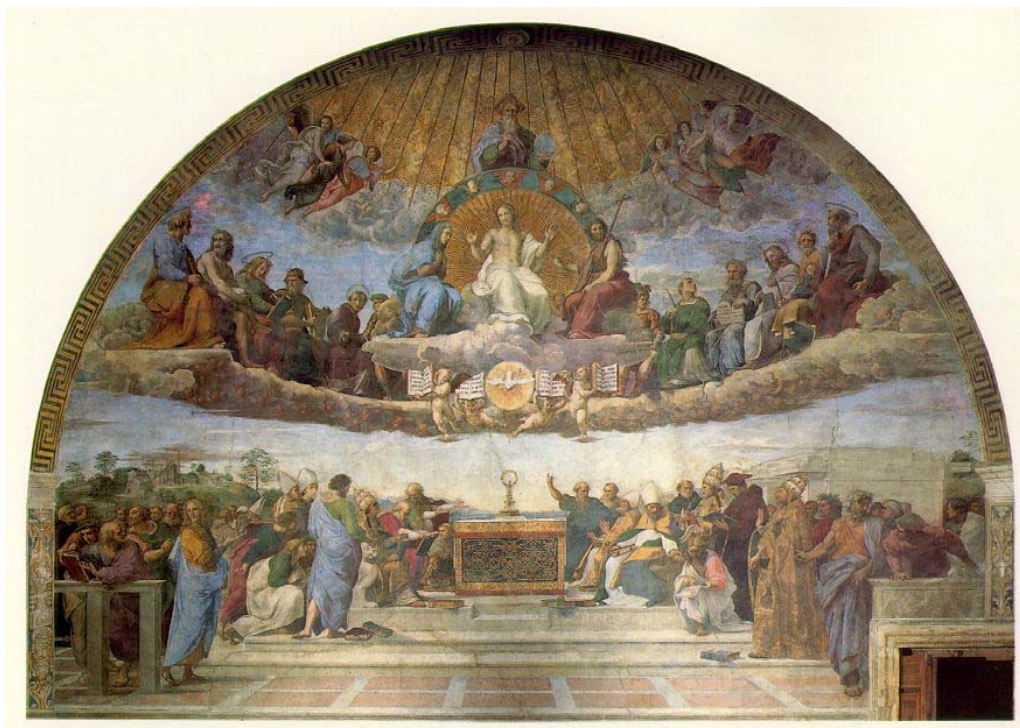
utrolig grad preget historien før tidevervet. Det kan vi se allerede ved at nettopp ordet "Se Guds vær" innleder en helt ny begynnelse. Siden Abrahams tid var utallige værer blitt ofret. Det var ikke lam som ble ofret, det var værer: "En lytefri vær" – det hadde spilt en helt sentral rolle. Det var på en måte menneskets svar, offersvaret på det som om våren hadde strålt ned til menneskene som solen i værens tegn. Og nettopp det hadde hebreerne, jødene, forstått. Vi har også den greske versjonen, det gyldne skinn. Men hos jødene var det høyst konkret hvordan denne strømmen av værer ble ofret i tidens løp, slik at det som nå dukker opp i Johannes-evangeliet på denne måten, egentlig har karakter av et vidunderlig urbilde. Det første mennesket som nevnes ved navn og som nå følger Kristus, gjør det i værens kraft.

*Bartolomeus, Jacob den yngre (minor), Andreas
Leonardo da Vinci: Nattverden*

Det som er uvanlig, og som Leonardo har fremstilt slik han har, er at Andreas hører til de få, vanskelige fremstillinger. Men det er slett ikke så vanskelig når man vet at gjennom resten av evangeliet sto Andreas ikke mer i forgrunnen, han hadde trukket seg tilbake. Han reagerte naturligvis på ordene: "En av dere skal forråde meg" – det kan enhver selv fornemme og se, man behøver ikke være okkultist for å gjøre det. Han som hadde vært med fra begynnelsen og medvirket i avgjørende grad, hadde naturligvis sagt til seg selv: det har ikke jeg noe med. Personen det dreier seg om, nr. tre fra venstre, og man ser den avvisende geberden med begge underarmene. Han gjør denne geberden som er svært menneskelig. Hvor ofte skjer det ikke at mennesker, også de som ikke er født i værens tegn, sier når noe går vrangt: "Jeg visste jo at det var noe jeg ikke hadde noe med." Man har distansert seg, sier man. Og slik har Leonardo fremstilt

denne realiteten. Selvsagt var den initierende handlingen, å følge Kristus, av uhyre viktighet, men etter kort tid spilte ikke Andreas noen som helst rolle lenger. Så man må egentlig forbauses over at Leonardo har grepet det an slik. Men – som jeg allerede har nevnt i mine Rafaelforedrag³ – blir Leonardo fremstilt som en spesielt betydningsfull teolog av Rafael i fresken ”Disputa”.

*Leonardo (stående til venstre, foran)
Rafael: Disputa*

Utgangspunktet for Leonardos bilde er selvsagt evangeliet, hans utrolig dype og omfattende forståelse av evangeliet.

Der virker disse kreftene som vi allerede har iaktatt, og det vi kan se, er at det finnes noe der i Johannesevangeliet, som et vidunderlig ur-bilde. Denne disiplen Andreas, som var den første som ble kallet og som fulgte Kristus etter tilskyndelse av døperen Johannes, må ses i lys av nettopp værens initiativkraft. Og det som er mest interessant, slik vi har betraktet det, er at det dreier seg ikke om værens fremadstormende kraft, den som man med Thomas Ring⁴ kunne betegne som: **Det viljesmessige drivende**, men om det som likeledes hører til denne kraften – fordi alle

³ Harald Falck-Ytter, *Die Fresken "Disputa del Sacramento" und "Schule von Athen"*, Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart 1983 (ut av trykk).

⁴ Thomas Ring (1892-1983), best kjent som den sannsynligvis største tysktalende astrolog i det 20. århundre.

disse verdenskraftene bærer polariteter i seg – dette hos væren som viker tilbake og trer unna. Slik var det også i evangeliet. Etter den store, initierende handlingen da han sluttet seg til Kristus, denne opplevelsen av at noe ble vekket i ham gjennom marskraften som lever i væren, tilkalte han sågar sin bror med ordene: "Vi har funnet Messias." Det var en veldig opptakt, noe som så å si var blitt forberedt gjennom det spesielle han hadde opplevet og fremkalt gjennom tiden med hjelp av døperen Johannes.

II. FILIP

Skulle vi følge Johannesevangeliet, ville vi nå i vår betraktning komme til Peter som den neste i rekken. Men da Peter spiller en så sentral rolle helt inn i de avgjørende hendelser i Getsemane have, og for så vidt allerede ved nattverdsmåltidet, setter vi ham foreløpig i parentes og går videre. Johannesevangeliet beretter det slik: Dagen etter ville Kristus dra derfra til Galilea og treffe Filip. Han sier til ham: "Følg meg!" Det gjør Filip. Av det kan vi se hvor helt forskjellig, hvor individuelt disse kallelserne blir skildret i Johannesevangeliet. Denne gangen kommer kallet gjennom Kristus selv. Da Filip forteller om dette etterpå, får vi høre hvordan han snakker om at han har funnet Ham som Moses og profetene har skrevet om. Det er noe helt annet enn hos Andreas; denne handler helt umiddelbart og evner å stille spørsmål, mens Filip forholder seg til tradisjonen og skriftens ord. Mens det hos Andreas er en viljesytring, en marsaktig værens impuls, er det noe helt annet hos Filip. Det er noe som nærmest kan beskrives som en passiv måte å ta til seg noe på, stoppe opp og gi rom for noe. Filip blir beskrevet meget mer utførlig i Johannesevangeliet.

En gang har vi den uvanlige situasjonen hvor det ankommer noen grekere. Kanskje er det jøder fra Grekenland som i mellomtiden er blitt grekere, de har også grekernes egenskaper. Og disse grekerne er nå kommet, ikke for å høre Kristus, men – karakteristisk nok for grekere – å se Ham. At hensikten var å se Ham, står uttrykkelig i evangeliet. Og så henvender de seg til Filip, og til Andreas også. For navnene er jo greske, det ene betyr "mandig", og Filip betyr "hestevennen". Det var mennesker fra Galilea hvor den greske innflytelsen var sterk. De jødiske grekerne som er kommet, eller kanskje er de opprinnelig grekere, henvender seg til de menneskene hvor det foreligger en tydelig tilknytning, og den greske tilknytningen hos de to disiplene Andreas og Filip blir tydeligere. Men det er flere skildringer som gjør det hele mer konkret.

Da Kristus før påskefeiringen trakk seg tilbake på berget ved Genesaretsjøen og så alle de menneskene som søkte Ham, stilte han Filip spørsmålet: "Hvor kan vi få kjøpt brød slik at disse får noe å spise?" Slik evangeliet beretter det, var dette egentlig et spørsmål som bare berørte overflaten. Kristus visste selv hva Han ville gjøre. Filip svarte: "Ikke en gang brød for 100 dinarer ville være nok til alle disse menneskene." Her får vi øye på en sammenheng, her blir det tydelig hvordan Filip umiddelbart knytter spørsmålet fra Kristus til den situasjonen som omgir dem og forbinder det så ekstremt med det ytre at han til og med angir en sum penger når han svarer. På den ene siden er han helt til stede i nåtiden, men samtidig overser han fullstendig den åndelig-sjelelige tilstand hos disse

menneskene og unnlater å ta hensyn til den i utgangspunktet; altså til spørsmålet om det skjulte indre som hører til ernæringsprosessen. Men å oppleve betydningen av sansenes virkninger i det indre, har også stor rekkevidde.

I sine avskjedsord taler Kristus om at han går til Faderen. Da sier Filip til Ham: "Vis oss Faderen, og det er oss nok." Kristus går ut fra at disiplene nå vet hvem Faderen er og hvor han er, og da vet de også veien. Svaret til Filip er: "Så lang en tid har jeg vært hos dere, og du kjenner meg ikke, Filip? Den som har sett meg, har sett Faderen." Og med dette er egentlig det siste slør løftet i forhold til denne disiplens vesen.

Denne spørsmålsstillingen skulle bli en omfattende teologisk debatt gjennom hele det 4. århundre, nemlig om Kristus er Faderen lik, eller om Han er den samme. Om dette sto det strid i kristenheten gjennom nesten et hundreår. Det var det store spørsmålet. Det skulle formes et *credo*, en trosbekjennelse. Det var en omfattende prosess, og den måtte på en måte presses inn i forstandssjelen som var kommet til, og det var ikke lett. Dette hadde man disputert over, og gjennom flere tiår var man delt i forskjellige leire når det gjaldt dette spørsmålet. På den ene siden er det mer menneskelig når man sier: Han er Guds sønn, han er ikke Faderen. Det er ikke slik at de to er den samme. Men på dette punkt uttrykker jo Johannesevangeliet seg svært entydig. Og det som står, er selvsagt ikke overfladisk. Det var problemet. Slik blir Filip gjort oppmerksom på noe som hører til sitt vesen, og gjennom det kan vi nå ta neste skritt og la fenomenene føre oss til å erkjenne at også her lå en forbindelse til det greske. For i den greske kulturkrets var det en spesiell tilknytning til solen. Det var en dags- og lyskultur i motsetning til hos hebreerne, jødene, som hadde sterk tilknytning til natten. Vi vet jo alle at den store påskehøytiden ble feiret i forbindelse med fullmånen, med månen i det hele tatt og med månens rytme. For de omkringboende folkeslag var denne kulturen derfor litt uhyggelig. Og når det gjelder Filip går vi på en måte inn i denne lysets region og da ser vi: Han er et menneske som er helt hengitt til det som viser seg for sansene, som lyset kaller frem.

Vi kan da tenke på den delen av det greske som har sammenheng med Helena, med den kvinnelige del – vi må det ikke, men det er nærliggende – og vi ser hvordan Filip har evne til beundring når det gjelder det som åpenbarer seg i sansenes sfære som resultatet av det man ser. Det har Leonardo gjengitt slik: Til høyre ser man her en skikkelse i rødt som har reist seg med begge hender pekende mot hjerteregeion og på en egenartet og uforlignelig måte er hengiven nettopp til den Kristus som viser seg i det jordisk sansbare og åpenbarer seg i det ytre, i lyset. For Filip er dette et hjertets anliggende. Og vi ser jo skikkelsens kvinnelige holdning. Det er slett ikke nødvendig å gå i detaljer. Han er den eneste av disiplene som inntar en slik kvinnelig fremtoning, og den er forbundet

nettopp med det greske og dette vitner evangeliet om. Det er altså jomfrukrefter som helt entydig viser seg her nettopp i denne holdningen, i hengivenheten og konsentrasjonen som er forbundet med den, og i måten denne disippel vender seg mot Ham som er opphøyet midt blant dem, mot Kristusskikkelsen.

Samtidig fører det oss til det vidtrekkende spørsmålet som oppsto i urkristenheten med hensyn til det faktiske forhold: Hvem er det man står overfor i Kristusskikkelsen? Selvfølgelig er det gudesønnen, Kristus. Men, slik Han selv tydelig sa til Filip: "Den som har sett meg, har sett Faderen." Det var jo nettopp problemet for grekerne. De kunne ikke overskride terskelen til den skjulte Gud, den Gud som man egentlig bare kan erfare når man overskrider en terskel som har sammenheng med natten som dødens bror. Og dette vek som kjent grekerne tilbake fra. Men de visste like fullt at de hadde en gud som de manglet nærmere kunnskap om, nemlig den ukjente gud som også Paulus henviste til. Vi kjenner jo de ordene som bekrefter dette: "Heller en tigger i den øvre verden enn en konge i skyggenes rike." Egentlig var denne underverdenen, som også er dødens verden, lukket for grekerne. De hadde mange guder, de høye planetariske guder helt til Jupiter, til Zeus, men hva som lå bak, var ukjent for dem. Vi ser fremstilt, i all sin dramatisk, Filips store hengivenhet overfor Kristus som var kommet blant dem, men også hans manglende evne til å få øye på det som er bakenfor og som man også skulle se.

*(Fra venstre) Kristus, Tomas (bak), Jakob den eldre (major), Filip
Leonardo: "Nattverden"*

Sammenhengen mellom Kristus som var Gud eller Faderen lik, eller kun lignet Faderen Gud, var det spørsmål som var et utrolig viktig an-

liggende i de første kristne århundrer. Dette var det omfattende teologisk strid om gjennom hele det 4. århundre. Det er altså et helt grunnleggende spørsmål vi berører her. Det var blant andre nettopp også gresksinnede mennesker, de såkalte arianere, som ville se Jesus Kristus mer fra den menneskelige side, bare som sønn, kun lignende Gud, noe som bestandig virker sympatisk. Men der kommer ikke det absolutte til uttrykk, det som her er gjengitt med ordene: "Den som har sett meg, har sett Faderen." Det er altså denne opplevelsen av det umiddelbare sanseinntrykk som fremstår naturlig, enestående og vakkert som blir til et spørsmål for Filip ved anskuelsen av Kristus. Det var en holdning som var ganske sterkt til stede i gresk åndsliv: "Kalos" som kunne oversettes med både vakker og sann. Det var ennå en enhet i århundrene før Kristus. Det skjønne var sant, og det sanne måtte også være vakkert. Det som beveger i vår tid er jo at denne enheten er falt fra hverandre. Man må i utgangspunktet stille spørsmål ved den, og den er ikke en selvfølge. Når man sier at det kan være delte meninger om hva som er vakkert, så er det en strid om hva som er sant. Dette er selvsagt ikke noe nytt, slik var det også i det gamle Grekenland. Men det var dog noe som var meget mer sammenhengende og harmonisk, etter det vi kan trekke av slutninger fra datidens kultur. Det innskrenkende som Filip opplevde, kan vi igjen godt karakterisere slik Thomas Ring har gjort det og sammenfatte denne stjernekraften som: ***Det stofflig begrensede.***

III. BARTOLOMEUS

Nå møter Filip en annen disippel, og da må vi først klare å tyde det som står. Men det er ikke så vanskelig. I Johannesevangeliet kan vi lese hvem Filip møter, det er Natanael. Da sier han: Vi har funnet den som skriften beretter om, det er Jesus fra Nasaret. Til det svarer Natanael: "Kan det komme noe godt fra Nasaret?" Det vil si at Natanael mente han var vel orientert. Nå er navnet Natanael vanligvis ikke kjent som en av de tolv disipler. Men man kan gå nærmere inn på spørsmålet, og til det behøver man slett ikke å være okkultist. Man finner svaret i et godt teologisk leksikon. Da ser man at i fortegnelsen over disipler i de første evangeliene blir alltid navnet Bartolomeus nevnt i tilknytning til navnet Filip. De to hører altså sammen, slik som Andreas og Peter hører sammen som brødre, slik hører Filip og Bartolomeus sammen. Men de er ikke brødre, allikevel blir de alltid nevnt sammen i fortegnelsene. Slik er det ellers også i livet, noen mennesker ser man stadig i selskap med andre.

Nå forekommer ikke Bartolomeus i Johannesevangeliet. Og så har man sagt: Det dreier seg sikkert om Bartolomeus, Johannes bruker bare et annet navn. Det å være kjent under flere navn var jo på ingen måte uvanlig. Vi vet jo at det var først da Peter kom til Kristus at han fikk dette navnet. "Du skal hete Simon Peter, klippen". Andre av disiplene hadde også fått navn. Med disse navnene var det slik at de skulle uttrykke noe virkelig, og så fikk disiplene nye navn. Det var noe helt bestemt som Johannes her ville gi uttrykk for, og det gjør han da også. Med Natanael forholder det seg nemlig på en spesiell måte. Det som berettes ganske mye om ham helt i begynnelsen av Johannesevangeliet. Natanael følger altså etter Filip og da han møter Kristus, får han høre Ham si: "Før Filip kalte deg, så jeg deg da du satt under fikentreet." Det er jo et uttrykk som favner vidt. På den ene siden kan man si at det er noe dagligdags. Det var mange fikentrær i Israel den gang. På den annen side vet man godt at det knytter seg en spesiell, spirituell tradisjon til fikentreet, som går langt tilbake, og som er et uttrykk for et menneske som var forbundet med Kosmos i særlig grad. Man kunne si en innviet. Men det blir raskt avdekket hva det dreier seg om idet Kristus sier: "Se, en ekte israelitt som det ikke er svik i." Dette kom som en tilføyelse.

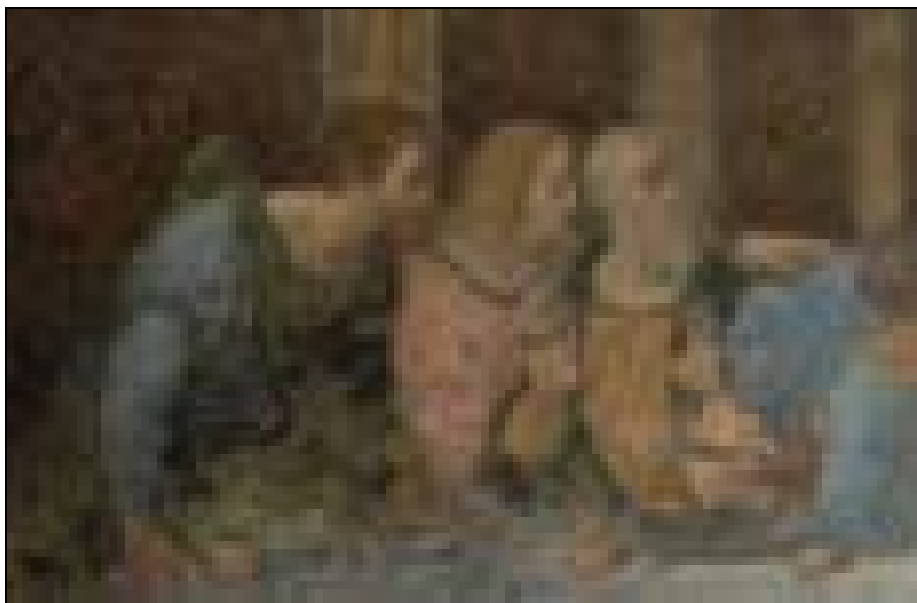
Det er meget vidtfavnende utsagn. For det første har vi motivet med fikentreet, det betyr at Kristus har sett ham allerede før Han så ham i legemlig skikkelse, og sett at han må være der som en spesielt betydningsfull representant for sitt folk. Og da han så dukker opp, faller disse ord: "En israelitt som det ikke er svik i." Man må på bakgrunn av det som den gang var situasjonen se at dette var et utsagn av utrolig rekkevidde. For jødene var jo kommet svært langt ned. La oss betrakte fariseerne og andre. Inntrykket er: Det er ganske få mennesker som ennå var i stand til å møte Kristus, eller å forstå Ham. Her står vi overfor noe ganske spesielt

når Natanael blir løftet frem på denne måten. Når det demrer for ham, utbryter han: "Du er Guds sønn, du er Israels konge." Vi ser at det er brukt meget høye og ganske omfattende begreper. Tenk bare på navnene som rommer så meget, eller betegnelsen: "Guds sønn". Dette navnet har ingen brukt før, og så i tillegg "Israels konge": Det passer med det som Kristus har sagt før. De to begrepene er altomfattende. Det er et totalt utsagn.

Nå må man spørre? Hva dekker seg under det å være en ekte israelitt? Av de mange betegnelser som er brukt om det jødiske folk, skjønner man at svaret ikke er liketil. Man har betegnelsene: Hebreere, israelitter og jøder. Det viser jo hvor mangfoldig dette folket er og hva det i tidens løp har gjennomlevet av forandringer og kanskje forvandlinger, men også nedgangstider. Og det er neppe en overdrivelse å si: Vi kan egentlig slett ikke forestille oss hva den opprinnelige mening har vært. Men her har vi likevel et avgjørende ord, en vidtrekkende henvisning fra Rudolf Steiner, om at det opprinnelig dreier seg om en sol-impuls i jødedommen. Det kan vi ikke lenger erkjenne i dag, for det har skjedd vidtrekkende endringer. Men hvordan disse menneskene opprinnelig har vært, det kan man tydelig se når man betrakter Michelangelos storslagne gjengivelse i det Sixtinske kapell. Ved siden av alle de store begivenheter som der er fremstilt, har vi sidefeltene. I disse sidefeltene blir de jødiske familiers liv fremstilt. Der hadde Michelangelo en egen intuisjon og spesiell ferdighet til å fremstille disse opprinnelige menneskene. Når man betrakter dette, ser man noe forbausende som bare kan beskrives med følgende inntrykk: I disse menneskene har den høyeste åndelighet føyet seg sammen med det jordiske i en vidunderlig harmoni. Det er kraftige mennesker, harmoniske og preget av det jordiske, men fullstendig fylt av det åndelige. Da kan man forstå noe av det som Rudolf Steiner mente med at i fortiden - naturligvis en meget fjern fortid - hadde noe sol-artet flytt inn i denne strømmen av slekter. Derfor ble Jesus av Nasaret født der, ved slutten av denne tid. Da fremsto det sol-artede helt og fullstendig. Egentlig hadde det vært til stede som kim i generasjoner, men selvsagt hele tiden i det skjulte.

En ekte israelitt betyr: I dette mennesket er noe opprinnelig sol-artet. Og det sol-artede, hva er det egentlig for en kraft? Det er en betydelig astrolog, Thomas Ring, som jeg ofte siterer fordi han på en vidunderlig måte har sammenfattet dyrekretsens krefter. Og dette sol-artede beskriver han som: **Det viljesmessig sammenfattende.** Det er solkraften, den som kan bevirke en enhet som ikke går over i spesialisering. Det vet vi jo allerede om menneskets vesen når vi betrakter menneskets hånd: Hele menneskets fysiologi er egentlig en frihetens fysiologi. For et menneske er intet forut bestemt i den forstand at det er noe spesielt som allerede er bestemt, mennesket er et fullstendig åpent vesen. Men i det ligger også det som er uhyre vanskelig, nemlig at for at dette skal oppfylles, gripes, må mennesket ha den spesielle kraften som kan sammenføre det som ikke er fastlagt til en enhet. Ikke alltid, selvsagt.

Det kan også være at det er nødvendig med en spesialisert flerfoldighet, men også det kan bare skje når mennesket har dette enhetlige i seg.

*Fra venstre: Bartolomeus, Jakob den yngre (minor), Andreas
Leonardo da Vinci: Nattverden*

Når vi nå betrakter Bartolomeus og Natanael sammen og kaster blikket mot den skikkelsen som er vist helt til venstre på bildet, da ser vi her hvordan et ungt menneske - han er fremstilt som en kraftig ungdoms-impuls - hvordan han reiser seg uten å rette blikket mot noe bestemt, men viser at han er beredt til å handle ut fra helheten. Og kanskje kan vi også umiddelbart erkjenne hvordan han her reiser seg som en løve som forbereder seg til sprang. Vi vet jo at i dyrekretsen er solen representert ved løven. Solen hører hjemme i stjernebildet løven. Så det er dette motivet som her ligger bak. Her er et menneske som ikke beskjeftiger seg med seg selv, eller med en annen. Han konverserer ikke. Han retter ikke oppmerksomheten mot midten av bordet, han begynner å reise seg med spørsmålet: Hva er det egentlig som er i ferd med å skje? Hva er det som foregår, eller hva kan vi gjøre? Han søker det samlende overblikk, enheten. Den åpenbarer sitt slektskap med solen i denne vidunderlige bevegelsen, foretatt av et menneske og gjengitt av Leonardo.

Dette, og mer til speiler seg her i Bartolomeus-Natanael. Samtalen mellom Natanael og Kristus kulminerer i de vidunderlige Kristi ord: "Fordi jeg sa deg at jeg så deg under fikentreet, derfor tror du? Du skal få se det som er større enn dette. Sannelig, sannelig sier jeg dere. Dere skal se himmelen åpnet og Guds engler stige opp og stige ned over Menneskesønnen." Dette er også en sol-artet åpenbaring og egentlig den avgjørende innledning i Johannesevangeliet for denne kretsen av disipler, og man ser at her har Johannes gitt videre noe helt spesielt. Han har avdekket noe

som var der, på det israelittiske folks grunn, som avgjørende innledning til de forskjellige disiplenes erfaringer. Og man ser av dette fremfor alt at betegnelsen Bartolomeus-Natanael også har dette omfattende, så å si alfa og omega. "Du er Guds sønn, du er Israels konge." Dermed er egentlig alt sagt, og slik kan det også i samme mening gå videre i evangeliet.

Dermed er vi kommet et stykke videre og har sett at det foreligger en interessant spørsmålsstilling i det som Johannesevangeliet sier om Natanael. Filip finner Natanael. I tilbakeblikk ser vi at Bartolomeus alltid blir sett sammen med Filip, og at Bartolomeus ikke dukker opp i Johannesevangeliet. Så det var meget nærliggende å se dette som en og samme identitet og å kalle denne skikkelsen Bartolomeus Natanael. Vi ser hvordan dette innleder hele Johannesevangeliet, dette store møtet med Natanael som vi kan se helt til venstre som en ungdommelig skikkelse i ferd med å reise seg som en løve. Den bringer til uttrykk det som ligger i den hebraisk-israelsk-jødiske natur, den som vi i dag knapt opplever, men som en gang var og som skulle komme til uttrykk gjennom ordene: "Se, en ekte israelitt som det ikke finnes svik i."

IV. MATTEUS

Fra venstre: Matteus, Tadeus, Simon

Nå kan vi ikke uten videre fortsette ut fra Johannes-evangeliet, vi må gripe tilbake til de synoptiske evangelier og betrakte en ung mann som er sterkt i forgrunnen på bildet. Det er den skikkelsen som er gjengitt helt i blått på venstre side i utsnittet overfor, og som gjør en bevegelse som om han vil innby noen. Han vender seg mot to disipler som sitter ved enden av bordet og er opptatt med hverandre. Det er ikke tvil om at disse to har noe meget viktig å snakke om, men slik er det jo ofte i livet. Det er noe vi alle kjenner. Vi har ofte noe meget viktig å foreta oss, og forsømmer imens det vesentlige. Det er jo et stadig tilbakevendende, pedagogisk problem i forhold til oss selv. Og denne skikkelsen som foretar seg noe – for man ser jo at han foretar seg noe - det er disippelen Matteus, han som har skrevet Matteus-evangeliet. Da behøver vi ikke forske videre. Vi vet at tradisjonen helt fra urkristen tid har latt Vannmannen stå ved Matteus' side, på ulike måter og alltid formet kunstnerisk på nytt. Vi har altså foran oss denne kraften som henger sammen med Vannmannen, og vi vet det er et tema som er aktuelt for vår tid. New-age bevegelsen vil jo ha det til at vi allerede befinner oss i Vannmannens tidsalter.

Det er en kjerne av noe riktig der, men det var allikevel galt slik det ble lagt frem. Det er dessverre slik at når man fremlegger en del av en sannhet som om den var hele sannheten, da blir denne delen heller ikke riktig. Men vi vet at Johannes' åpenbaring, som i 4. kapittel skildrer

visjonen av tronen, på samme sted taler om de fire livsvesener. Johannes vitner om det som der gjøres synlig for ham. Teksten lyder slik: "Jeg vil vise deg det som skal skje heretter." Etter 2000 år er tiden kommet, slik at Vannmannens krefter allerede påvirker vår tid. Nå ser vi i Leonardos bilde hvordan det her kommer til syne en ganske overordentlig sosial agering. I en viss forstand var det samme å finne allerede hos Andreas, men hos Væren er det noe spesialisert, oftest punktuelt, og i en viss forstand målrettet. Hos Vannmannen er det på ingen måte tilfelle, her ser vi: I engere forstand er Matteus den som innbyr ved nattverdsmåltidet. Det ser man av den inkluderende gestus han gjør, og av fargen også - denne vidunderlige, omsluttende blåfargen.

Denne disippelen var toller av yrke. Kristus hadde så å si kalt ham vekk fra tollboden. Dette var på den tid et meget tvilsomt yrke i de jødiske områdene, for derved sto Matteus, som også går under navnet Levi, egentlig i romernes tjeneste. Men ved det, var han også et menneske som befant seg ved en betydningsfull terskel, ved en grense som stadig ble overskredet av forskjellige mennesker: Alt som kom fra Romerriket og ville inn i Israel. På den annen side Israelittene når de ville ut av landet. Man kan si at hos ham var det forprogrammert et kosmopolitisk element. Dette beskrives også i evangeliet, nemlig at Matteus straks sørget for å bringe menneskene sammen og inviterte en gruppe til seg i sitt eget hus eller i et annet hus. Han hadde altså en impuls til å føre menneskene sammen. I denne impulsen var selvsagt også Kristusimpulsen til stede i ham.

Egentlig går det meget lengre enn dette. For gjennom Matteus-evangeliet har vi direkte tilgang til et ganske omfattende mikaelsk element. I mikaelstiden leser vi i Kristensamfunnet alltid fra 22. kapittel i dette evangeliet. Der finner vi en lignelse på krigerske hendelser i lignelsen om hvordan himlenes rike er likt en konge som forbereder sin sønns bryllup. Det fortelles hvordan tjenerne ble sendt ut for å invitere de menneskene til bryllupet som det egentlig var meningen skulle komme. Men de ville ikke komme. De gikk til sine gjøremål. De ble da innbudt en gang til, men de slo i hjel kongens tjenere. Da ble kongen harm, han rykket inn i deres byer, satte fyr på dem og slo menneskene i hjel. Så sa han til tjenerne at de skulle gå ut på veiskillene og be til bryllups alle som de fant, både onde og gode. Slik skjedde det også. Der satt de alle benket ved bryllupsbordene og feiret bryllupet. Så står det videre: Kongen gikk da inn og så et menneske som ikke hadde bryllupskledning på, og han talte til ham og spurte ham: "Min venn! – Hvorledes er du kommet inn her og har ikke bryllupskledning på?" Det står at mannen tidde. Hvorpå kongen sa til tjenerne at de skulle binde ham på hender og føtter og kaste ham ut i mørket utenfor hvor det er gråt og tenners gnidsel. Og han avsluttet med ordene: "For mange er kalt, men få er utvalgt."

Det finnes vel knapt en lignelse som er blitt så forkludret innenfor kirkekristenheten som denne, for man har selvsagt, på overfladisk vis, gått

ut fra at nå er dette mennesket blitt straffet. Det er så å si havnet i et slags fengsel. Emil Bock, som var Kristensamfundets andre erkeoverlenker og har skrevet en rekke bøker, har ved slike anledninger snakket om at det helles "moralinsyre" over visse evangeliesteder. Dette moraliserende element har jo sneket seg inn i forhold til mye av det som står i evangeliene, slik at man slett ikke merker det lengre. I denne lignelsen fremstår det jo for eksempel som utrolig gåtefullt hvorfor det slett ikke gis noe svar på hvorfor dette mennesket forholder seg taust.

Men før det skjer, er vi allerede stilt overfor et stort spørsmål, nemlig at både gode og onde blir invitert til denne bryllupsfeiringen. Alle blir samlet og til å begynne med skjer det ikke noe mer med disse menneskene. De blir aldeles ikke delt inn i gode og onde eller noe slikt, det begynner rett og slett med at de får ta plass. Det er bare den kjensgjerning at de som var til stede, var blitt innbudt på denne måten, etter at det opprinnelig hadde vært en utvalgt forsamling. For i første runde dreide det himlenes rike som nok kan sjokkere mange, for det benyttes seg selvsagt bare om mennesker som var umiddelbart bekjente av kongehuset, venner osv. – slik det også er i virkeligheten. Men de ville ikke komme, og så kom etter hvert alle mennesker i betraktning. Dette er i seg selv en betydelig kjensgjerning, og den viser direkte hen på et annet mikaelsk trekk ved vår samtid: Denne mikaelsimpulsen, som vi kan kalle den, er egentlig et menneskehetsanliggende, og at menneskene i mange sammenhenger i virkeligheten blir berørt av en annen verden, av en annen holdning, av den oversanselige verden. I bunn og grunn kunne menneskene der, dersom de kunne ta de riktige skritt, umiddelbart komme til bevissthet om at de vel står tilbake for virkeligheten på et annet sted. Derfor er dette evangeliet, denne lignelsen, så ufattelig mikaelsk, for det er tydelig at det dreide seg om et menneskehetsanliggende.

Kanskje har De allerede lagt merke til at det er nettopp dette Matteus her gjør i praksis. For hans gestus er helt tydelig denne innbydende gestus - riktig nok er bare kretsen av disipler til stede, men det er noe som kommer til uttrykk hos ham: Det helt dypt og omfattende menneskelige, som til en viss grad hører til vannmannen, og som gjør anspråk på dette storslagne ved å være menneske. Det er dette storslagne, som utfolder seg ved sosialitet i ordets ekte betydning og som vil trekke de andre med i en uvanlig viktig hendelse. Og så den neste gåten, det mennesket som i lignelsen blir styrtet ut i mørket. Heldigvis begynner det i våre dager å falle litt mer lys over situasjonen når det gjelder denne beretningen. Det er noe med spørsmålet som begynner med ordene: "Min venn". Hvem ville vel oppføre seg slik, å snakke til en og si "min venn" og så i neste øyeblikk binde ham på hender og føtter og kaste ham ut? Man må rette blikket mot det selvmotsigende i dette. Og da ser man at her er en dyp evangelievisdom forbundet med mysterievisdom, det handler egentlig om en mysterieberetning, en mysterietildragelse.

For det som forberedes her, er jo nettopp ikke at menneskene, som i gammel tid til en viss grad skulle forbli i den oversanselige verden, altså på denne bryllupsfesten, og forblir der, men her er et menneske som er i stand til å bestå også når det således blir kastet tilbake til den ytre fysisk-jordiske verden. Man kan også tolke det helt annerledes. Man kan si: På den ene siden er tilværelsen slik at den er årsak til gråt og tenners gnidsel, det er noe det voksne mennesket opplever. Men på den annen side kan man si at det er noe som kjennetegner det lille barnet som gråter når tennene bryter frem. Der har man altså to helt forskjellige aspekter. Så er spørsmålet hvorfor den ene ikke ga noe svar. Det kan jo være at det ikke ble gitt noe svar fordi vedkommende var så overveldet av hele situasjonen. For det var noe ganske enestående denne kongen gjorde, rett og slett å innby alle og enhver. Han hadde jo også kunnet gjøre et utvalg. Men alle ble innbudt. Man ser, det åpner seg vide perspektiver og et romlig perspektiv når det gjelder det menneskelige samfunn, hele menneskeheten kan man si, for de representerte menneskeheten på godt og ondt. Og dertil kommer tidselementet: Billedhendelsen kan enten være uttrykk for reinkarnasjonens nødvendighet – den utstøtte blir kastet ut fra festmåltidet (himmelen) og sendt tilbake til det ytre liv – eller for en anerkjennelse av å måtte leve i de ytre jordiske forhold. Disse ble ofte i de gamle mysterier ansett for å være et fengsel. På lignende måte var også Lazarus bundet på hender og føtter.

Bare det gir mening til det som Matteus har gjennomgått i sin kristusopplevelse, i sin helt spesielle opplevelse. For det som han har gjennomgått, det hadde med selve menneskets hemmelighet å gjøre, hemmeligheten at mennesket begynner å oppleve seg som en del av menneskeheten. Det er et dypt mikaelsk element. Ikke som del av en familie eller nasjon eller rase, men som del av en menneskehet. Rudolf Steiner har i de såkalte 12 stemninger som han har gitt for eurytmien, på vidunderlig vis skildret denne omsluttende kraft hos Vannmannen. I dette mantraet formet han det slik: "Begrenset ofre seg for det grenseløse." Der har vi det første motivet som vi betraktet innledningsvis, det fysisk-jordisk begrensede menneske. Men han har evnen til å hengi seg til det grenseløse. Det ligger til grunn i hans vesen. "Begrenset ofre seg for det grenseløse." Og så heter det videre: "Det som savner grenser, danner selv grenser dypt i sitt indre".

For det skjer også at mennesket uten videre bemerker: Han eier ikke grenser, han vil ingen grenser ha. Det er også noe vi kjenner til hos mange mennesker. De vil slå seg løs, som man sier. I utgangspunktet er det jo noe riktig som ligger til grunn. Hvorfor skal man ikke slå seg løs? Før snakket menneskene om at livet på jorden var et fengsel. Da er det helt berettiget å slå seg løs. Men da må man også ha det som skal til. Et gammelt ord sier at det mennesket som kjenner sine egne grenser, er en stor kunstner. Det viser til menneskets selverkjennelse. Der lærer mennesket å erkjenne sine grenser. "Det som savner grenser, danner selv

grenser dypt i sitt indre“. I disse to setningene ser man saktens at dette er usedvanlig aktuelt for vår egen tid. Vi merker at her foreligger det en opplevelse som vi umiddelbart kan medoppleve, nemlig Vannmannens kraft. Leonardo har maktet å skildre den på en så vidunderlig måte at det helt presist treffer det som var til stede som kraft hos disippelen Matteus.

Så til slutt, denne skikkelsen i forgrunnen som er Matteus, helt kledd i blått og som også her er den som innbyr, slik han var den gang i møtet med Kristus, han som umiddelbart kalte menneskene sammen og feiret med dem, feiret at Kristus var hos dem. Hans opplevelse besto jo nettopp i det som Leonardo her har skildret på denne måten: det sosialt samlende. Fra Thomas Ring har vi det sammenfattet i få, pregnante ord: **Det åndelig ordnende**. Det er denne vidunderlige kraften som der kommer til uttrykk. Matteus vil bringe orden i det som foregår, og han legger merke til at det er to ved bordets høyre ende som ikke følger med på det som foregår i midten, det som egentlig skjer. De er opptatt med viktige saker, men overser det vesentlige. Og nå kan vi med én gang vende oss til disse to skikkelsene som Matteus gjerne vil trekke med inn. Det er jo denne vidunderlige vannmannimpulsen som vil bringe orden.

V. SIMON ZELOTES

Fra venstre: Matteus, Tadeus, Simon Zelotes

Helt til høyre ved bordet ser vi at det sitter to gamle skikkelser, – i kontrast til venstre ende av bordet hvor Natanaels ungdommelige skikkelse reiser seg. Det er på en måte som om han er klar til innsats ut fra denne helheten som svarer til løve-sol-kraften. Vi skal straks komme til det som egentlig ligger i det at disiplene til høyre fremstilles som meget eldre. Og når vi nå betrakter denne skikkelsen ved bordenden til høyre, tror jeg nok De vil være enig med meg, man trenger ikke å være verken klarsynt eller okkultist. Man behøver ikke en gang å gå frem på goetheanistisk-fenomenologisk måte, for man ser jo umiddelbart og tydelig hva det handler om her. Det er et menneske som veier sine tanker, argumenter og synspunkter, som altså utfører denne geberden. Det er jo tydelig en geberde – slik man bruker i en forklarende samtale: – På den ene siden – på den andre siden – den ene tanken veies mot den andre. Med dette har vi her å gjøre med vektens krefter.

Nå kunne vi straks bli forbauset over at nettopp denne, for oss så spesielle kraften, kommer til uttrykk her på en slik, noe innskrenket måte. Som mange vet, spilte vektens kraft en uhyre viktig rolle i de førkristne århundrer. Hundreårene før Kristus var en tid da erkeengelen Mikael var steget opp til å være regent for hele tidsalderen. Da fremsto den utrolige skikkelsen Aleksander den Store. Han ble i ettertid forgudet, og man kunne bare si: Det var Mikael som virket gjennom ham. På annen måte kunne man ikke forstå hans enorme gjerninger. Vi vet jo også at denne

ånd, den mikaelske ånd, var den førende ånd, folkeånden, i israelittenes religion. Den spilte en enorm rolle i den viljesinnsats som ble frembrakt, men især også i de tidlige tankekrefter som våknet allerede hos Abraham. Tanker som kunne rette seg mot jorden, hvor den jordiske tanke var til stede lenge før den dukket opp i Hellas. Det var noe som var nært forbundet med Mikaels virke og som nådde et visst høydepunkt i århundrene før Kristus. Det som foreligger her, ser vi jo også tydelig ved at i århundrene etter Kristus, ja helt inn i vår tid, er denne erkeengel og tidsånd blitt fremstilt med vekten*

Det har sin årsak i at i perioden før tidevervet, gikk solen i sitt årsomløp om høsten inn i vektens tegn eller dyrekrets-bilde, noe som den gangen var det samme. Derved ble høsten sett som Mikaels tid. Da ble også jødernes kjente løvsalsfest feiret som den store, altoverskyggende høstfest som motstykke til vårens påskefeiring. Det var årets to store festligheter. Det som nå er skjedd gjennom disse kreftene, er naturligvis så mangt. For det første er det denne viljesinnsatsen som vi kan oppleve i hellensk tid gjennom Aleksander den Store, men det er også det andre som vi betrakter her, at menneskelig tenkning egentlig bare kan erverves når vektens kraft er virksom. Det betyr at menneskets sjelekrefter - tanke, følelse og vilje - kan bringes i harmoni. Dette er på ingen måte noe selvsagt, for et viljesmenneske vil alltid være i forkant med sine handlinger og vil først i ettertid kunne se om det var riktig eller galt. Et menneske som har tilbøyelighet til følelser og fornemmelser, vil ofte oppdage at det egentlig er henfalt til svermeri eller store illusjoner. Det kjenner vi til i alt menneskelig samvær. Aller vanskeligst synes det å være hos de menneskene som til en viss grad allerede er i stand til å tenke. For der står man overfor opplevelsen at man kan tenke. Tenke kan man også til en viss grad i engere forstand - som intellektuell tenkning. Men nettopp ved den etablerte, intellektuelle tenkningen er det vanskeligst for mikaelskraften å komme til. For denne tenkningen må først gi rom for en dypere, mer omfattende tenkning. Den tenkeevnen som allerede er der, er noen ganger det som stenger mest. Først når disse tre kreftene virker harmonisk sammen, kan det fremstå som vi kan oppleve som riktig og etter hvert frigjort tenkning.

Så er da også Mikael av Rudolf Steiner betegnet som tankefyrsten i Kosmos, fordi denne erkeengelen hadde i forgangne tider - gjennom sine virksomme krefter fra vekten - lagt grunnlaget for den greske filosofi, og for den israelittiske tenkning som i høy grad var vendt mot det jordiske. Det kan umiddelbart virke forbausende at dette ikke blir fremstilt større her, det som i noe forminskert form er vist ved den disippelen som sitter til høyre ved bordet og som bærer navnet Simon Zelotes. Men det er med god grunn. Først selve navnet: Betegnelsen *zelot* var den gang forbundet med et religiøst-politisk parti med sterk tilbøyelighet til det fanatiske. Vi kan ikke fastslå om Simon tilhørte dette partiet, det er heller ikke så

* Jfr. Draumkvedet: Sankte Sole Mikael veier sjelene. (Overs. anm.)

vesentlig, men han fremstår som en ivrig person. Man oversetter hans navn med *Simon ivreren*. Iver, det er et ord som er blitt litt borte. Det ligger et meget gammelt, indogermansk ord til grunn. Det er en sjelelig kraft, og vi vet at den er ganske overordentlig viktig når barn har denne sjelekraften. Det er noe som stiger opp fra viljesopplevelsens dyp. Et barn som ikke er skikkelig ivrig, kan vel egentlig ikke gjennomgå en helt sunn utvikling. Det er vidunderlig å oppleve iveren, når den ennå er til stede, for den er kommet litt i miskreditt. Når denne egenskapen vedvarer for lenge, oppleves det ikke fullt så overbevisende. Tvert imot snakker man om at barnet er en streber, at iveren er blitt til ensidig streben. Men når man ser på iveren i sin opprinnelige form, ser man at det er noe helt storartet når et slikt menneskelig urinstinkt blir virksomt. Vi finner også det kjennetegnende ord i Johannesevangeliet (2,17) hvor disiplene nettopp har opplevd hvordan Kristus av omsorg for templet drev ut duekremmerne derfra. De husker ordet fra salmen 69: "Iver for ditt hus skal fortære meg." Det var altså noe som var karakteristisk for jødene, og nettopp i forbindelse med det mikaelske element, at denne iveren på den ene side viser seg som beredskap til å handle, være aktiv, og samtidig lærer menneskene å tenke. Det går hånd i hånd når man er riktig ivrig. Så ser vi da her denne disippelen som bærer et slikt navn og dermed bringer til uttrykk noe urjødisk.

Men igjen er spørsmålet, hva er det vi står overfor her når denne impulsen på en måte virker så liten? Nåvel, slik var det faktisk ved det store tidevervet. Det vet jo enhver. Man kan for eksempel betrakte helligtrekongerspillet fra Oberufer der de skriftlærde blir rådspurt. De gestikulerer da på de mest utrolige måter, og vi får en karikatur av nettopp iveren. Denne karikaturen var hyppig til stede i datidens jødedom da man ikke bare beskjefteget seg med tolkning av loven, men også tolkninger av tolkningene. Alt var gått inn i forstandssjelen i et slikt utrolig omfang, at egentlig bare det intellektuelle ble tilbake. Det var denne uryddigheten, som også Kristus hadde å gjøre med i forhold til fariseerne, der alt hadde kjørt seg fast inne i forstandssjelen – som jo var nødvendig. Fordi jødene allerede meget tidlig hadde gått inn på denne veien, forelå en ganske overordentlig vanskelig situasjon som fikk sterke ettervirkninger gjennom århundrer og årtusener. Resultatet var at denne mektige, mikaelske impuls på en måte var kommet til veis ende og bare hadde få representanter i jødisk sammenheng. Vi ser det for eksempel når vi ser på Nataneal i begynnelsen av Johannesevangeliet, og for så vidt også senere i Saulus som ble Paulus. Den var selvsagt fremdeles der, denne uhyre, jordisk pregete tankekraft. Men i det store og hele var det skjedd et slags fall, og menneskene var da bare rent hodemessig utviklet.

Her ser vi hvordan vektens krefter hos Simon Zelotes blir fremstilt på en vidunderlig måte. Vi erkjenner hvordan det fører til at det også finnes en kristusopplevelse i denne spesielle friheten når vektkraften i det indre blir brukt idet et argument veies og holdes opp mot et annet. Det er en fremadskridende læreprosess for tenkningen som kan frembringe noe

nytt. I den forstand finnes det til og med her en bestemt kristusopplevelse. Såfremt denne prosess ikke bare foregår intellektuelt, må viljen tre til. Da må vektevnen bæres og oppretholdes i det indre slik tilfellet var i jødefolkets store fortid. Da viser den seg som: **Det åndelig styrende**, slik Thomas Ring har sammenfattet det. I de følgende betraktninger stammer disse sammenfatningene alltid fra denne betydelige astrologen.

VI. JUDAS THADDEUS

*Fra venstre: Matteus, Judas Thaddeus, Simon Zelotes
Leonardo da Vinci: Nattverden*

Simon Zelotes er i ivrig samtale med en annen som sitter skrått overfor ham. Denne gjør, som vi ser, en annen gestus. Han holder høyre hånd slik at den peker mot brystet. Denne skikkelsen heter Judas - ikke Judas Iskariot men Judas Thaddeus eller Lebbäus, som blir oversatt med lille hjerte. Det kunne se ut som om han peker på hjertet i brystkassen. Denne disippelen spiller en rolle på et meget viktig sted i Kristi avskjedstale. Kristus snakker da med sine disipler i et samvær av helt spesiell karakter, og Judas Thaddeus vekkes til en opplevelse utenom det vanlige: Han stiller spørsmålet direkte: "Hva kommer det av at du vil åpenbare deg for oss og ikke for verden?" Og så får han dette vidunderlige svaret: "Om noen elsker meg, da holder han mitt ord, og min fader skal elske ham, og vi skal komme til ham og ta bolig hos ham." Det blir altså gitt et svar som man til å begynne med ikke riktig forstår fordi man ikke er forberedt på at spørsmålet rommer så mye. For det var, og er, et spørsmål av usedvanlig stor rekkevidde. Det er et skjebnespørsmål vi står overfor her, et spørsmål som går uhyre dypt, hvorfor noen få mennesker – blant dem disiplene – er utvalgt til å ta del i slike åpenbaringer helt fra begynnelsen.

Det er til en viss grad rett og slett et spørsmål om karma, menneskehetens karma eller karma for de enkelte mennesker som omgir Kristus. Og nettopp gjennom dette spørsmålet får vi det vidunderlige svaret: "Om noen elsker meg, da holder han mitt ord, og min fader skal elske ham, og

vi skal komme til ham og ta bolig hos ham." Dermed er spørsmålet besvart. Det handler om forholdet mellom kjærlighet og ord, om evnen til å holde ordet. Man vet jo at i grunnen er dette på en måte et av de dypeste pedagogiske spørsmål som man kan stå overfor i skolen. Hva slags forhold har barnet til ordet, i hvilken grad beholder det ordet og i hvilken grad er det i stand til å forholde seg til det på rett måte? Egentlig handler det om dette gjennom hele livet, å holde seg til ordet som da forbinder seg med menneskets aller innerste, dypeste ferdighet og gjennom det skape skjebne, lide skjebne, og til slutt kommer opplevelsen av karma. Judas Thaddeus' vidtrekkende spørsmål viser til alt dette. Og nå kan vi spørre, hva som egentlig åpenbarer seg? De som har følelse for denne gestusen, ser med en gang og helt tydelig at det er en gestus som viser til hele brystkassen. Allerede den avrundete gestusen, retningen, viser det helt tydelig. Man aner at også venstre hånd kanskje antyder en lignende gestus. I eurytmien er dette et tydelig uttrykk for krepsens krefter. Disse kreftene kan sammenfattes slik: **Det sjelelig skapende**. Dette var litt overraskende for meg, noe jeg ikke slik med en gang kunne innordne.

Den la oss se hvor sentralt dette utsagnet er. For det som Kristus sier her: "Om noen elsker meg, da holder han mitt ord - ". Det er noe som angår menneskets sjel, og det er da noe vi ikke uten videre er innstilt på. Vi er innstilt på åndelig streben. Man kunne også tale om en sjelelig streben, og nettopp her er dette karakteristisk for disse kreftene. De hadde meget stor betydning i de førkristelige århundrer da sommersolverv fant sted i krepsens tegn. Ennå anbringer dagens astrologi for det meste sommersolverv der. På tilsvarende måte fant vintersolverv sted mens krepsen sto høyt og kulminerte på himmelen. Nå vet man at det er ikke solen som hører hjemme i krepsen, det er månen.

Dette fører oss inn i en dyp hemmelighet, for månens krefter er i høy grad mangfoldige. Den ene siden ved månekreftene er det som fører til inkarnasjon, til legemliggjørelse, til å opprettholde livet på jorden – men også til å bevare. De er bevarende krefter, men også reprodukerende krefter - hos menneskene så vel som i alt som vi opplever på jorden. At snøfnugg dannes, at plantene spirer frem på nytt, at alt gjentar seg på rett måte, det står i forbindelse med månekreftene. På den måten møter vi også her nøyaktig det samme motivet, å holde eller bevare: "Den som holder mitt ord-", de dype, bevarende månekrefter i krepsens område. Betrakter vi så i tillegg dette vidunderlige tegn, en spiral som vikler seg innover og utover, finner vi i midten vendepunktet, selve hjertet. Vendepunktet finnes dypt skjult i krepsen, og da forstår vi hva spørsmålet var: Denne oppvåkning! Da kan man virkelig tale om en fundamental kristusopplevelse hos denne disippelen, at han nå stilte det store karma-spørsmålet: Hvilket forhold har menneskene til Kristus, som jo er et spørsmål for menneskeheten.

VII. JAKOB DEN YNGRE (MINOR)

Bartolomeus, Jakob den yngre (minor), Andreas

Til venstre er det en skikkelse vi ikke har betraktet. Helt ved enden av bordet finner vi Bartolomeus, men så har vi sprunget over en skikkelse og tatt for oss Andreas. Mellom dem ser vi en skikkelse som, hvis vi betrakter den nøye, synes å ligne sterkt på Kristus selv som vi ser midt i bildet. Det er faktisk Jakob, han som ble kalt Herrens bror. Her må kunstneren, det gjelder også Rafael så vel som Leonardo da Vinci, på en måte gjøre bruk av et knep, en nødløsning. For vel finner vi Jakob omtalt i større eller mindre grad i de tre første synoptiske evangeliene, men aldri slik at det står noe karakteristisk som vi kan ta utgangspunkt i. Det ville også knapt være mulig for selv den største, intuitivt anlagte kunstner å fremstille noe karakteristisk i forbindelse med denne apostelen Jakob slik han blir skildret i de første synoptiske evangeliene. Så kunstnerne har gjort noe annet. De har hentet frem ham som først senere ble en av apostlene, og det var broren, eller stebroren, til Jesus av Nasaret som ble omtalt som Herrens bror. Herrens bror er jo blitt meget kjent på grunn av en polaritet mellom ham selv og Paulus. Paulus, som ferdedes i den greske verden og stiftet menigheter, og som utfoldet en vid og fri tankevirksomhet i verden. Han som følte seg forpliktet til å opprette kontakt med de kristne som befant seg i Jerusalem, de såkalte jødekristne. For dem hadde veien til kristendommen gått gjennom jødedommen, og de sto for noe ortodokst og tradisjonelt, uaktet det som var blitt virkelighet ved kristendommen -

ved Kristus. Lederen for disse jødekristne var Jakob, som ble kalt den yngre – på latin "Jakob minor". Den andre, som vi skal komme til senere, ble kalt "Jakob major". Det vil si den eldre. De to blir ofte forvekslet.

Når det gjelder denne Jakob, har vi for oss en opplevelse som er utgått av det følgende: Ved Kristushendelsen er tidens fylde kommet, og forholdene er kommet til avslutning på en avrundet og harmonisk måte. Det dreier seg om virkeliggjørelsen av det som var forberedt i jødedommen, det som er representert ved Jakob. Når vi ser på ham, og nok en gang på en måte betrakter fenomenologisk – jeg forsøker alltid å fremstille det så enkelt at enhver kan se det – da ser man tydelig at han har løftet vestre arm og peker direkte mot alterets midtpunkt. Armen strekker seg forbi Peter og peker på skikkelsen i midten. Det er altså et sterkt påpekende element, høyre hånd er løftet litt opp, men man trenger ikke forandre så meget for å kunne forestille seg denne skikkelsen med pil og bue i hendene. Det ser De vel kanskje. I alle tilfelle foreligger det et sterkt, påpekende element. I dette øyeblikket opplever vi hans biografi, hans karakter i jødekristendommen, som Paulus måtte kjempe med. Han står overfor disse menneskene som hadde en forestilling om at alle først må gjennomgå en jødisk skolering. Han opplever: "Dette er noe vi må kreve, for den veien har vi alle måttet gå, gjennom jødedommens spesielle skolering, og ethvert menneske i hele verden må mer eller mindre gjøre det samme." De var altså på en måte programmert når det gjelder dette, og evnet ikke å forestille seg Kristi storhet som en planetarisk virksomhet.

Således har vi i Jakob bueskytterens kraft, den er jo også todelt. Det er mektige urkrefter som kan grupperes på de forskjelligste måter, men som ofte munner ut i to tydelige polare krefter slik vi har sett det hos væren. Der er det aller mest fremtredende fordi væren representerer den sterkeste, fremadskridende kraft. Således har vi på den ene side denne bevegelsen som ligger i å sikte seg inn mot målet. Thomas Ring har kalt denne kraften: Det viljesmessig målrettede. På den annen side er det selvsagt et menneske forbundet med det, et menneske som ved Kristushendelsen opplever oppfyllelse i en overveldende grad. Av gode grunner innebærer naturligvis denne opplevelsen følgende: "Nå må vi først stoppe opp og virkeliggjøre det som ennå ikke finnes hos oss jødekristne, slik at det på denne måten, som en selvfølge, grunnlegges en solid, urkristelig menighet av jødekristne." Altså, på den ene side rette blikket mot et mål, slik det her tydelig er rettet mot Kristus i midten. Samtidig skjer ved dette til en viss grad en bevegelse gjennom Peter som jo også var i besittelse av et lignende viljeselement. Denne bueskytteraktige opplevelsen var grunnlaget for den jødekristne menighet.

Vi kan se hen til de vidunderlige linjer i Rudolf Steiners „Tolv stemninger“⁵ som gjelder skytten:

Tilblivelsen bringer kraften til å være.

⁵ Rudolf Steiner, *Tolv stemninger* (29.8.1915).

I det som er blitt til, dør tilblivelsesmakten.

Det kommer også til uttrykk hvordan det foreligger et element av noe tilblivende, men det kommer så på en måte til en avslutning:

I det som er blitt til, dør tilblivelsesmakten.

Når målet er nådd, slutter virkestrangen.

Det er en nøyaktig skildring av denne impulsen som nødvendigvis må komme til avslutning på en eller annen måte. Det er noe som ligger i tilblivelsens hensikt, i utviklingens hensikt. Alt kan ikke til enhver tid bare fortsette å utvikle seg. Det er selvsagt mennesker som forventer at alt skal gå videre uten opphold, men det normale er at det også finnes hvilepauser. Slik er det i naturen også, som for eksempel i plantenes liv. En plante kan jo ikke stå i uavbrutt blomstring. Man gleder seg over en orkidé, for orkidéer blomstrer flere måneder. Men de utvikler seg heller ikke videre, de blir værende. Skyttens kraft er et vidunderlig, bevegende tema når man betrakter nøye det som egentlig er der: En mektig kraft, en målrettet kraft som menneskene har felles med dyreverdenen. Vi kan se hvordan et rovdyr, en løve, en panter eller en katt nærmer seg sitt mål. Alle har da sett hvordan en katt lurer på en mus. Det er en fascinerende opplevelse hvordan hele kroppen stiller seg inn på å treffe. Og dette kan mennesket også. Det er ikke så bra når det bare skjer ut fra instinktene. Det måtte i så fall være at mennesket ved sitt karma, besitter guddommelige instinkter. Vi må være åpne for at det kan skje. Selv om vi har en bevissthetssjel, kan vi ikke hindre at også instinkter kan ha betydning, meget stor betydning. Men for det meste er det ikke slik. Så er det unntakstilfellene som man også må være forberedt på, både for sin egen del og i forholdet til andre. På grunn av disse opprinnelige kreftene het det i de overleverte tekster at disiplen Jakob lignet veldig på Kristus. Og vi ser at slik har Leonardo også fremstilt ham: Samme farge på kjortelen og det lange håret.

VIII. THOMAS

Fra venstre: Kristus, Thomas, Jakob den eldre, Filip

Nå kommer vi til en skikkelse, en disippel, som er blitt svært godt kjent - også i vide kretser om enn i negativ forstand. Det er disiplen Thomas. Her er han fremstilt nærmest Kristus, men vi ser bare hodet. Det er til høyre på bildet, med det høyre vinduet som bakgrunn, og der er også en løftet finger. Dette er en uvanlig fremstilling, det at bare hodet vises og så én hånd. Nå ser De kanskje allerede hva det er. Det er skolemesterens pekefinger. Vi har sett den før hos lærere, men også hos mang en foredragsholder som har hevet fingeren for å fremheve noe spesielt. Denne disiplen er jo blitt kjent ved uttrykket: "Den vantro Thomas". Ordrett heter det: "Men en av de tolv, Thomas, det er tvilling, var ikke sammen med dem. De andre disiplene sa da til ham: "Vi har sett Herren". Men han sa til dem: "Uten at jeg får se naglegapet i hans hender og stikke min finger i naglegapet og stikke min hånd i hans side, vil jeg ingeniende tro". Åtte dager senere var hans disipler atter inne, og Thomas med dem. Jesus kom mens dørene var lukket, og sto midt iblant dem og sa: "Fred være med dere". Deretter sa han til Thomas: "Rekk din finger hit og se mine hender, og rekk din hånd hit og stikk den i min side, og vær ikke vantro, men troende". Thomas svarte og sa til ham: "Min Herre og min Gud!" Jesus sier til ham: "Fordi du har sett meg, tror du; salige er de som ikke ser og dog tror."

Først en bemerkning til sammenhengen, den er verd å legge merke til. Man kan ofte se bilder av Thomas som stikker sin hånd inn i siden på Kristus. Som De kanskje har lagt merke til, står det ikke i evangeliet at han gjorde det. Dette sier jeg bare for å korr-igere noe som man ofte møter.

Thomas blir her gjennom teologien, som jeg allerede har nevnt, så å si dynket med "moralinsyre". Det er han som ikke klarte å tro og derfor er den vantro Thomas. Men derved har vi egentlig gått nesten fullstendig glipp av det helt spesielle og store som her er skildret og kan bare med største møye vinne det tilbake. I det øyeblikk hvor vi i tillegg tar med de kos-miske begivenheter, da blir det likevel tydelig. Gjennom Thomas blir helheten som preget kretsen av disipler på en måte splittet, for han var ikke til stede ved denne spesielle anledningen. Dette er selvsagt ikke en tilfeldighet, for han har gått sine egne veier. Det kan vi også skjønne av det han sier. Han kunne jo på en måte ha god-tatt det som gruppen hadde opplevd og fortalte om. Men nei – det gjorde han ganske klart – han ville selv oppleve det helt konkret. Det er altså spørsmålet om å oppleve noe på det materielle plan, å se og fatte selv i forhold til hva de andre disiplene til en viss grad hadde betraktet som selvsagt. For det må vi legge merke til. De sier: "Vi har sett Herren". De sier ikke at de tror de har sett ham, men at de har sett ham. Til slutt får Thomas høre: "Salige er de som ikke ser og dog tror." Det blir sagt noe til ham i tillegg utover det som ble sagt til de andre disiplene. Faktisk vil man se, når man betrakter helheten, at Thomas på denne måten settes i en forbausende særstilling der han står alene foran Kristus og får høre dette.

I dag kan man jo mene at slik er det ikke lenger, at det egentlig er en anakronisme for oss nå. Vi er blitt erkjennende mennesker, og egentlig har det som blir sagt her ingen gyldighet lenger. Vi er ikke lenger første linjes troende. Men helheten er litt annerledes. Man kan se at i førkristelig tid var det en streben etter å bibeholde, eller å vinne tilbake en viss klar-synthet som hadde vært i tidligere tider. Det kan være evnen til å for-nemme eller høre oversanselig. Det kan uttrykkes på forskjellige måter. I alle tilfelle fantes ennå slike evner til en viss grad, og de gjorde seg også gjeldende her. "Vi har sett Herren." Hvordan det kom til å skje, er ikke så veldig viktig nå. Det kan skje på mange måter. Men nå er det én blant dem som ikke uten videre godtar det, en som vil gå et skritt videre. Det må foreligge noe mer konkret. Og i virkeligheten er det det som skjer. Han får det han ber om. Det er grunnen til at så mange kunstnere har fremstilt det slik at Thomas faktisk opplevde denne berøringen. Det dreide seg nemlig om nettopp det.

Da ser vi umiddelbart hva Thomas forventet ved å berøre Kristi sår. Ut fra åndsvitenskapelig forståelse er det en intuitiv opp-levelse, han vil oppleve det åndelige som det fysiske. Umiddelbart kan det være uriktig. Man kan si at det er ikke slik det er. Men vi vet, at når man gjennomgår de forskjellige trinn på denne veien, gjennom imaginasjon og inspirasjon, så kommer man til det punkt hvor det er intuisjon. Da ser man at det slett ikke er så enkelt for Rudolf Steiner å beskrive denne tilstanden. Han må gjøre bruk av en sammenligning. Han sier at det er en erfaring og et faktum basert på erfaring at man kan oppleve forskjellen mellom et virkelig glødende jern og et som man bare forestiller seg, og at i denne tilstanden er det liksom beskaffenheten av det man har for seg som er

avgjør-ende. Det er bare en sammenligning, og han sammenligner med den fysiske verden. Man kan si at til en viss grad når man til et mineralsk trinn i en tilstand av intuisjon. Det er dette Thomas etterspør. Han spør egentlig hvordan kan denne opplevelsen fremkalles på en slik måte at man kan røre ved den? Og det svar han får er vidt-reakkende. Rett og slett ved å gjøre det, selve hendelsen. Likevel er der en begrensning. Det er en begrensning som måtte komme i den forstand at det klarsynet som hadde vært til da var rester som kunne spores ved tidevervet og som her ble fremkalt ved Kristus-hendelsen. Det kunne ikke vedvare i sin gamle form. For med de gamle evner, som hadde kunnet nyttes frem til da, kunne gjen-oppstandelsen ikke forstås. Dette var den store vanskeligheten for mange opplyste mennesker den gang og i de forutgående år-hundrer. De såkalte gnostikere, som var i stand til mye, forsto mange ganger ikke Kristushendelsen fordi det var noe nytt som kom til jorden. Man kan si at dette var det første trinn av det som skildres i Johannes' åpenbaring: "Se, jeg gjør alle ting nye."

Når man nå tenker litt logisk eller konsekvent, realistisk, da må man si: "Når noe nytt fremstår, klarer ikke menneskene å iaktta det, ellers ville det jo ikke være noe nytt". Vi har et fyndord som sier: "Likheter kan bare erkjennes av det som er likt." Men kommer det til noe som ikke er der fra før, da kan menneskene vanligvis ikke erkjenne det. Det kan ikke ses. Vi minnes også Novalis' vidunderlige ord: "Ånden viser seg til enhver tid i fremmed, i luftig skikkelse." Han sier ikke at ånden viser seg i en helt annen skikkelse, men det er med dette allerede antydning at det byr på vanskeligheter å erkjenne hva som foreligger. Det er også ganske selvløst at det må være slik. Det nye er nettopp nytt fordi det ikke fantes før. Det var det som skjedde den gang ved tidevervet. Derfor har hele verden oversett det og kunne først ikke iaktta det, etter hvert bare mot-strebende. Forstå det som skjedde den gang, kunne man slett ikke. For det oversteg alt som var av tidligere tiders evne til å forstå. Kristen-dommen var i sin opprinnelse en apokalyptisk religion, eller impuls, som raget inn i fremtiden. Derfor måtte det komme til en fullstendig omstilling hos mennesket, det måtte til å begynne med gi fullstendig avkall på det som allerede dukker opp hos Paulus og som er kjent som *gnosis*. Pistis er tro, og *gnosis* er erkjennelse. Det fantes selvsagt allerede hos Paulus, for han hadde opplevd noe spesielt foran Damaskus. Men nettopp derfor kan man sagtens forstå hvorfor det er så vanskelig å gjennomlese et Paulusbrev uten avbrudd og uten kamp. Der må vi oftest gi opp etter en stund. Så sterk er tankekraften. Så da kunne det simpelthen ikke være annerledes enn slik Kristus sier til Thomas: "Salige er de som ikke ser og dog tror." Troen i kristen forstand slik vi møter den her, var en ny egenskap, selv om det allerede fantes et ord for "tro", nemlig det greske ordet "Pistis".

Slik kunne menneskene til å begynne med egentlig ikke gjøre annet enn å oppta kristendommen slik som et barn lærer å si et vers, eller lærer noe i skolen i det hele tatt: Oppta og uten å for-haste seg tenke over det som er opptatt. Vi ser hvordan Thomas Aquinas i det 13. århundre

kjemper med åpenbarings sannheter og må trekke klare grenser mellom det vi kan forstå og det vi ikke kan forstå, som vi må oppta og leve med. Det må bli til en del av vårt vesen. Slik er det også ment her. Da ser man plutselig at her oppstår et stort fremtidsbilde. For den holdningen vi finner hos Thomas, var holdningen til den kommende menneskehet. For det man kalte tvil, ble en verdensmakt. I dag er tvilen en verdensmakt, og ethvert menneske må til enhver tid kunne fremkalle tvil. Når det ikke finnes trafikklys ved et veikryss, må man se seg for flere ganger. For man må kunne tvile på at man har sett riktig første gang. Man må stadig ha tvil i forhold til seg selv for å kunne handle rett. En vitenskapsmann må kunne fremkalle tvil når det gjelder de resultater han oppnår og kontrollere dem nok en gang. Det går ikke, om man er aldri så begavet, å bare si at dette stemmer, at det er dette som er det riktige. Man må gjennomgå det hele nok en gang.

Dette er noe som kom opp med den naturvitenskapelige tidsalder. Da ble tvilen en nødvendig kraft hos mennesket, en kraft å ta i bruk til en hver tid. Det er selvfølgelig høyst ubekvent, men slik er det jo – som alle vet. Man er ikke nødt til å tvile på seg selv bare for prinsippets skyld. Det ville være å gå for langt. Men man må til enhver tid være rede til å gjøre bruk av denne evnen, ellers vil man ikke makte å overskride en viss terskel. Man ser hvor for-vrengt denne evangelieteksten er blitt, dens egentlige innhold var gått fullstendig tapt, og enda mye mer når vi tar med tilknytningen til det kosmiske. Da er det særlig interessant å se at det bare er én av disiplinene som er forsynt med en kosmisk attributt. Jeg vil ikke her og nå ta opp den trivielle diskusjonen om Thomas kanskje var en tvillingbror. Det kan ha vært riktig, men det berører på ingen måte spørsmålet når det her sies: Han kalles "Didymos", det er tvilling. Dette sier noe meget avgjørende, for det vises til en kraft som har ført til en spesiell utforming av menneskenes hele legemlighet, nemlig slik at mennesket er en dobbelthet – det har to øyne, to ører, to armer og hender, to føtter. Det fremstår for oss som et vesen som allerede rent fysiologisk viser en klar dobbelthet. Som en kulminasjon av dette dobbelthetsprinsippet, kan vi betrakte den måten våre to øynes synslinjer krysser og ved det gir oss dybdesyn, opplevelsen av det jordiske rom.

Vi vet jo hvilken betydning det fikk i det 15. århundre da man oppdaget det romlige, da man lærte å gi perspektiv til det som ble fremstilt. Dette var øyeblikket da jorden i et visst henseende egentlig for første gang ble betrådt av mennesket helt og holdent, da vår tidsalder brøt frem – bevissthetssjelens tidsalder eller den nye tid. Det er ikke begrepene det kommer an på. Også når det gjelder naturvitenskap fører vi linjene tilbake til denne tiden. Da var det noe helt nytt som begynte, noe som nettopp har å gjøre med denne dobbeltheten. Nå er det ikke bare i det legemlige at det er slik, men også i det sjelelige – hør bare Goethes Faust: "Akk, i mitt bryst bor to sjeler." I det åndelige finner vi nøyaktig det samme. Vi finner noe annet også, nemlig at vi har å gjøre med to jeg-vesenheter.

Det er selvfølgelig ytterst ubekvem, og litt skremmende, men det er det vi må. Når vi i denne sammenheng ser hen til det fundamentale, kan vi si til oss selv: Dette er noe som overhodet ikke finnes i dyreverdenen. Vi har sett hen til skytten og har sett hvordan mennesket på en viss måte er forenet med dyret. Det er en kraft som gjør seg gjeldende der som vi uten videre kan se i hele naturen, også utover dyreriket, målsettingen, evolusjonen, utviklingen mot et mål og evnen til å ta sikte og stille seg et mål. Men i tvillingenes dobbelthet har vi å gjøre med en kraft som ikke finnes i dyreverdenen. En hund skjønner ikke at det er seg selv den ser når den står foran et speil. Ikke fuglene heller. Ingen dyr har denne evnen, den er spesifikt menneskelig. Vi ser det på den vidunderlige måten den viser seg allerede hos ganske små barn, at barnet oppfatter seg selv. Det omtaler seg selv i tredje person: "Peter vil ha kake". Det ser seg selv som en annen og omtaler også seg selv som en annen person. Det er i grunnen utrolig at denne evnen er så klart til stede. Og så kommer det øyeblikket da barnet sier "Jeg" om seg selv. Når man tenker over det, skjønner man straks at når et vesen sier "Jeg" om seg selv, må det være et dobbeltvesen. Enhver må jo omtale seg selv på en måte som ingen kan når det gjelder et annet menneske. Man kan ikke tiltale et annet menneske med "Jeg", det kan man bare si om seg selv. Som tiden går, skjer en videre utvikling. Hva skjer i skolen? Der trer på en måte læreren til en viss grad inn i jegets område og forsøker å lede barnet stadig videre, slik at det selv kan skjønne hva det gjør og tilegne seg noe. Men læreren må stadig sette noe i steden. Slik går det alltid videre i livet. Det er det forunderlige, at man opplever: "Endelig er jeg så langt, nå kan jeg se meg selv", bare for å oppdage at det viker unna. Dess lengre man kommer, dess større avstand blir det mellom det som betraktes og den som betrakter, men selvsagt også større mulighet for å kunne betrakte. Altså, for å sammenfatte, når vi sier: "O menneske, erkjenn deg selv", da er dette bare mulig gjennom en slik dobbelthet, gjennom et åndelig speil, en avspeiling.

Det er interessant at planeten Merkur i sitt nattaspekt befinner seg i tvillingene. Man vet også – for å uttrykke det litt populært – hvilke anlegg som finnes hos en som er tvilling. Tvillinger er usedvanlig dyktige til å speile, og det er egentlig ingen grenser for hva de kan tenke. De er utrolig kjappe i tankene, men i påkommende tilfelle klarer de ikke å treffe en beslutning. Det må ofte andre gjøre for dem. Thomas Ring har et praktfullt uttrykk for tvillingene, nemlig: **Det åndelig fluktuerende**. Der ser man hva det dreier seg om: Det åndelig fluktuerende, altså ganske usedvanlige evner i forhold til det åndelige. Det har sin årsak i at denne kvikksølvaktige evnen til å speile er et naturlig anlegg, men det må formes og dannes. Og nå kommer noe annet i tillegg. Det er først når denne kosmiske forbindelsen faktisk er opprettet, at man forstår hvor stort det hele er. Her kan man egentlig snakke om tvillingmysterier.

I hvert fall er det slik at tvillingene på sitt høyeste befinner seg polart i forhold til skytten når denne er på sitt laveste, slik som menneskets hode i forhold til lemmene. De to befinner seg hele tiden i en spennings-

tilstand – omtrent som kaldt og varmt - og dette er uttrykk for en konstitusjonell nødvendighet. Følgen er at det foreligger en fare for atskillelse eller også splittelse – så vel innenfor tvillingområdet som mellom de to krefter i dyrekretsen som befinner seg i spenning. Dette er et betenkelig motbilde til den kosmiske kraft når det opptrer som en spaltning av mennesket som kan ende i schizofreni og ødelegge hele mennesket fordi det da går i oppløsning. Men mennesket kan, ved å gå frem på rett måte, hente frem de spesielle kreftene som ligger i dobbeltheten som grunnlag for selverkjennelse. De kan føre til en avsluttet enhet ved å virke til forening på et høyere plan. Da forstår vi enda tydeligere det som blir sagt til Thomas: "Salige er de som ikke ser og dog tror." Denne særlige kraft til å tro som er kommet til ved tidevervet – i dag er den noe modifisert, men det var slik den begynte den gang – den hadde styrke i seg selv til å holde sammen det som truet med å gå i oppløsning. Og vi ser spesielt i renessansen hvordan denne oppløsningen kommer til syne.

Men nå først til det faktum at det kosmiske bildet tvillingene står i senit ved sommersolverv. Helt siden tidevervet har solen, konkret astronomisk, snudd i tvillingenes tegn. Ved inngangen til vinteren, når vi om natten går til midnattsmesse, kan vi eventuelt så vidt observere over oss at tvillingene inntar senit. Riktignok har det allerede skjedd en forskyvning. Om ca. 500 år vil tyren innta denne astronomiske posisjon. Dermed har vi på en måte en annen opplevelse nå enn slik det var før tidevervet. Da snudde solen i krepssens tegn, noe som ga årsak til en særlig dramatik. Jeg har hittil ikke sagt så mye om hvordan månen med hensyn til kraft hører til i krepssens tegn. Men det var der solen snudde. Da kan man tenke seg dramatikken ved denne motsetningen som fantes i sammenheng med krepssens. Men nå er det nettopp tvillingene som vi må ta i betraktning, for i vår moderne tid har dette tvillingmysteriet, menneskets forståelse av seg selv, kommet helt og holdent i forgrunnen. Vi opplever noe ganske spesielt i Thomas' møte med Kristus, og det kommer også til uttrykk i forskjellige andre hendelser.

Sjelden blir noen beskrevet så nøyaktig i evangeliene som nettopp Thomas. Av det kan vi til en viss grad forstå hans apokalyptiske betydning. For allerede ved oppvekkelsen av Lasarus, da Kristus sier at Lasarus sover, mens det viser seg at det er en dødens søvn, sier Thomas på en måte på vegne av hele disippelkretsen: "La oss gå med, for at vi kan dø sammen med ham." Det er jo forbausende det han sier, og det viser i hvilken retning Thomas beveger seg. For denne prosessen som den gang foregikk i ham, var en prosess som helt og holdent måtte skje i det forstandsmessige. Menneskelig sett kunne det den gang ikke være noe annet enn en forstandsmessig prosess som måtte skje i hodet. I hodet finner vi begge funksjoner, vi iakttar og vi tenker. Iakttagelse og begrep er egentlig også tvillinger. For det vi begriper, det vi tenker – det ser vi, og det vi ser, tenker vi. Det foregår alltid en slik prosess i den menneskelige hjerne. Det er der den begynner, og det er også der den må begynne. På en viss måte

må det altså være et sentrum i hodet som har sammenheng med dette tofoldige. I okkulte sammenhenger tales det om at der finnes den tobladete lotusblomst – og denne dobbeltheten uttrykker det hele, nemlig det rette forhold av rom og tid. Når den tobladete lotusblomst virker på rett måte, bringes rom og tid vedvarende i et riktig gjensidig forhold. Det kan man enkelt få et bilde av hvis man skal krysse en gate hvor det ikke er noen lysregulering og det nærmer seg en bil. Kanskje man har det travelt. Da må man foreta en rask vurdering av hvor langt borte bilen er og hvor fort den kjører, for å bedømme om det er mulig å krysse gaten først. Rom og tid blir sammensluttet. Er avstand eller tid feilvurdert, kan man bli påkjørt. Her har man et helt enkelt eksempel, det er det tofoldige som gjør seg gjeldende.

Det hele forløper først og fremst i hodet. Så forstår vi hvorfor Leonardo bare viser hodet av Thomas, riktignok i umiddelbar nærhet av Kristus. For allerede det som han hadde sagt: "La oss gå med, for at vi kan dø sammen med ham", viser at gjennom denne forstandsaktiviteten kommer mennesket også inn i en dødsprosess. For det første som skjer når man tenker med forstanden, uten at noe annet kommer til, er en kraftig nedbrytning. Derfor forsøker menneskene på en eller annen måte å utligne ved hjelp av kunst. Men det er ikke hensikten med kunst, selv om det naturligvis hjelper. Derfor har Thomas denne løftede fingeren, for det hører også med at når man først har begynt å begripe noe med sin forstand, så har man ofte et besynderlig behov for å bringe det videre til andre. Tenk for eksempel på Thomas' spørsmål når han hører Kristus si at han går til sin Faders hus: "Vis oss veien". Han stiller altså spørsmålet om hvilken vei som er den rette for den som streber. Dette spørsmålet er levende hos mange mennesker, man vil gjerne ha veien fastlagt. Da kommer det opphøyede svar: "Jeg er veien, sannheten og livet." Det har vi altså takket være Thomas' Kristus-opplevelse.

Vi ser altså, her dreier det seg ikke om det som er en teologisk feiltyding eller en popularisert forståelse av kristendommen ut fra den vantro Thomas. Det dreier seg om et menneskes kamp, et menneske som er kommet til en helt spesiell Kristus-opplevelse i tvillingmysterienes tegn. Man kunne si meget om dette, for det angår i høyeste grad vår egen tid og det ondes problem. Rudolf Steiner har i denne sammenheng vist til problematikken omkring spenningsaksen mellom tvillingene og stenbukken, men vi kan jo ikke bli stående der, vi må se på hvordan vi kan overvinne det onde som her kan skje. Det vil si å overvinne det som mennesket kan oppleve i sin falne dobbeltgjenger - for å si det slik. Da kan mennesket nettopp nå det høyeste, det kan lære å mestre denne utfordringen i fordypet selverkjennelse, spesielt ved tvillingkraften, den kosmiske tvillingkraft, som er blitt solkraft gjennom Kristushendelsen.

IX. PETER

Det er tidligere fortalt hvordan Andreas på sin initiativrike måte, med impulsen fra værens kraft, fant sin bror og uttalte de monumentale ord: "Vi har funnet Messias." Denne broren var Johannes' sønn Simon, det var det navnet han hadde hatt til da. Men da han sto foran Kristus, fikk han et nytt navn: "Du skal hete Kefas, det er klippen." Senere får vi høre: "På denne klippe vil jeg bygge min menighet." Det er ord som umiddelbart virker gåtefulle, i hvert fall når man tar utsagnet på alvor. Men vi lærer jo Peter å kjenne og får etter hvert forståelsen av hva disse ordene egentlig betyr. Man kunne si at Peter er det egentlig jordiske menneske i disiplenes krets. Det er han som til enhver tid kjører frem med viljen sin. Han er den som handler. Og det å handle er nettopp en egenskap som henger sammen med det jordiske. Her på jorden må vi jo til enhver tid utføre handlinger. Vår vilje henger på hemmelighetsfullt vis sammen med jorden. Her kunne man også velge et mineralsk aspekt, for eksempel saltet. Det snakket Kristus om til disiplene i en annen sammenheng: "Dere er jordens salt". Saltet er et mineral, han kunne også sagt: "Dere er det mineralske ved jorden".

Dette var noe ganske revolusjonerende nytt, for inntil da var det jordiske aspekt, det materialistiske aspekt ved verden noe gåtefullt. Først ved tidevervet, da menneskene til en viss grad hadde steget fullstendig ned – man kunne også si hadde falt ned – og egentlig bare hadde beholdt inntrykket av det fysiske legeme og hvor forholdet til jorden var opprettet på en storslagen måte under romerveldet med dertil hørende jordisk rettsoppfatning, da var dette det helt nye. At menneskene til en viss grad var kommet til jorden, det hadde forsterket seg i det 15. og 16. århundre, som vi har sett, men innenfor en snevrere ramme skjedde det allerede ved tidevervet. Da forstår vi at nå trer det inn i sentrum et menneske som på en særlig måte er forbundet med de viljeskreftene som vi mottar fra jorden.

Når vi betrakter de forskjellige begivenheter i Peters liv, ser vi for eksempel hvordan han en gang befinner seg i en båt, det blåser opp til storm og de ser Kristus komme gående på vannet. Da klatrer denne disippelen ganske enkelt ut av båten for å gå på vannet han også. Eller når Kristus blir tatt til fange, hvordan han tar sverdet og hugger øret av den ene vaktmannen. Han har alltid handlet, men det var alltid en erkjennelse forbundet med disse handlingene, en erkjennelse som til en viss grad steg opp fra det innerste av hans vesen. Da Kristus en gang spurte disiplene: "Hvem sier folk at jeg er?" svarte Peter med de ord som er den store bekjennelsen ved Cesarea Filippi: "Du er Kristus". Det hadde hans bror allerede sagt helt i begynnelsen, men den gang var det på en måte en umiddelbar primærerkjennelse, og nå kunne det ha oppstått tvil i løpet av den tid de hadde tilbrakt sammen. Nå ble det bekreftet av Peter på en

storslagen måte. Og således ble han, idet han også handlet gjennom de ord han talte – han hadde også talens gave – disiplenes talsmann. Det vet vi bl.a. fra pinsefesten hvor Peter holdt sin store tale. Men det var også noe annet forbundet med dette, for det er alltid farlig å ha et så nært forhold til jorden. Da Kristus, etter å ha stilt dette spørsmålet ved Cesarea Filippi, gjorde kjent for disiplene hvilke lidelser han skulle gjennomgå, trådte Peter frem for ham, ville skåne ham og sa: "Dette må ingenlunde vederfares deg". Og da måtte han tåle et meget skarpt svar fra Kristus, for han sa til ham: "Du har ikke sans for det som hører Gud til, men bare for det som hører menneskene til." Han sa også: "Vik fra meg, Satan." Selvsagt mente han ikke Peter, han mente det vesen som gjennom ham sa nei, at han ikke måtte gå sin vei på jorden i lidelse, død og oppstandelse. Det var på en måte en Satans innskyttelse. Men før det, hadde Kristus allerede gjort Peter oppmerksom på hans spesielle måte å erkjenne, ved messias-erkjennelsen, ved at han sa: "Kjød og blod har ikke åpenbaret deg det, men min Fader i himmelen". Hans impulser til handling og erkjennelse kom med styrke opp fra det underbeviste.

Fra venstre: Judas, Peter, Johannes, Kristus, Tomas

Men det som vi må se hen til, er de krefter som vi – i forbindelse med de kosmiske krefter og når vi betrakter jorden – kan kalle for horisontalkrefter. For de handlinger vi utfører i det jordiske utfolder seg i det horisontale, rettet mot medmennesker, mot gjenstander og ting, mot naturen. Og nå har Leonardo gjengitt det usedvanlige øyeblikk hvor disiplene forskrekkes, ikke bare av det forræderi som de får kjennskap til, men også ved at de undres på hvem det vel kan dreie seg om. Det som blir vist er det øyeblikk hvor det er Peter som har åndsnærværelse, og kraften kommer fra hans egen vilje. Nå bøyer han seg frem mot Johannes, som egentlig sitter stille rett ved siden av Kristus og faktisk vender seg mot Peter. Vi ser ennå den roen Johannes har – der han sitter til venstre for

Kristus slik vi ser det. Han kunne med rette sitte i ro, for han hadde jo gått gjennom noe som kan føre til en slik ro, en slik overlegenhet, nemlig gjenoppvekkingen av Lasarus. Nå henvender han seg til Peter. Vi ser Leonardo anvende et vidunderlig kunstgrep, men han avslører også en realitet: Peter må på en måte gå over i det horisontale og bøyer seg mot Johannes for slik å hente ham ut av den spesielle, urørlige tilstanden og rette spørsmålet eller oppfordringen: Om han vil spørre Kristus hvem han mener.

Så kommer det tydelig til uttrykk hva det handler om her, at disse viljeskreftene ytrer seg og i dette øyeblikk er i stand til å våkne og iverksette det som faktisk fører til at Johannes stiller spørsmålet til Kristus. Men av evangeliet fremgår det at de andre disiplene ikke har forstått svaret. Johannes visste det, for han hadde stilt spørsmålet direkte og satt ved siden av ham. Derved er det kommet noe overordentlig uvanlig inn i Leonardos bilde, at Johannes ikke hviler mot Herrens bryst slik det tradisjonelt oftest ble vist, men bøyer seg over mot Peter og lytter - vier seg til mennesket. Denne kraften som er forbundet med Peter er også sammenfattet av Thomas Ring, denne betydelige astrologen som jeg allerede har nevnt. Han sa også noe som på en måte kunne vært tatt direkte fra evangeliet, men som helt sikkert ikke er det, for han besitter rik praktisk erfaring og har skrevet verker om dette. Han betegner denne kraften slik: **Det stofflig grunnleggende**. Et vidunderlig uttrykk for denne formen for kosmiske krefter som gjør seg merkbare i Peter, og det er tyrens krefter.

Den som skjønner litt, ser straks at tyren i særlig grad har sitt grunnlag i viljen og at tyren bringer med seg en viss sunnhet i jordisk forstand. Det kommer av at Venus' nattspekt er virksomt i Tyren. Det vil si den har et naturlig forhold til stoffskiftet og det er jo grunnlaget for vårt viljesliv. Tyren er altså ut fra naturen selve sunnheten, for dens krefter henger sammen med naturkreftene. Ut fra denne sammenhengen – at han på en måte lever med den største naturlighet i sine omgivelser, i omkretsens område, i det horisontale – er han egentlig også det mennesket som har et overordentlig våkent og aktivt forhold til det sosiale. Men det er forskjellig fra vannmannen, slik vi har tidligere sett: Hos Matteus, som her er den innbydende, i blått på høyre side. Hos ham står det sosialt ordnende i forgrunnen, det som Thomas Ring kaller: **Det åndelig ordnende**. Det er også en sosial aktivitet, men ut fra et annet synspunkt. Hos Peter når dette grunnleggende helt inn i det stofflige område – det gjelder også, selv om det blir litt borgerlig – som eiendom, penger og stilling, sosial posisjon. Dette er egenskaper hos Peter som vi kan sirkle inn ganske nøyaktig. Den gang opplevde han altså Kristus meget sterkt når det gjelder den jordiske verden og har reagert ut fra sin vilje. Gjennom det ble han en sentral skikkelse i disiplenes krets.

X. JUDAS

Fra venstre: Judas, Peter, Johannes, Kristus, Thomas

Ved siden av Peter har vi Johannes, og foran ham har vi Judas. Vi ser et særegent drama utspille seg, et bevegende drama. Mens Peter lener seg mot midten, mot Johannes, ser vi i forgrunnen Judas som langsomt er i ferd med å trekke seg ut, han bøyer seg bakover. Egentlig må vi se disse tre skikkelsene som en enhet, og slik har også Leonardo fremstilt dem. Judas er den som bærer pungen, og han er på en måte blitt en sentral skikkelse for vår tids mennesker. Jeg var på en kopianstalt for å kopiere disse bildene, og der hadde man interessert seg for nettopp dette. Det første de spurte om var: Hvor er Judas? Det er ganske påfallende hvordan dette interesserer mennesker i dag, hvordan de går rett på det. Det er også skrevet bøker om det. Det betraktes med rette som et vesentlig mysterium - en gåte - hvordan kristendommen er oppstått ved en forbrytelse, slik Rudolf Steiner en gang formulerte det. Jeg vil ikke si så meget om akkurat det, men når man leser i 12. kapittel i Johannesevangeliet, finner vi Judas omtalt rett og slett som en røver. Han hadde ansvar for pengene og stjal av pungen. Det hendte ikke sjelden i de første årene jeg bodde i Tyskland at noen sa til meg: "To verdenskriger har ikke knekket oss, men velstandsbølgen skal nok greie det". I moralsk sammenheng kan man få inntrykk av at noe tilsvarende gjelder. Man kan godt si det gjelder i tilfellet Judas. Men vi ser at det som man kan laste Judas for, det er noe allmennmenneskelig. Det behøver slett ikke være noe så grovt som svarte penger, underslag eller forfalskede regnskaper slik vi har sett i gigantisk målestokk i Amerika. Vi ser at Judasproblematikken er blitt aktuell i et omfang man ikke skulle trodd mulig. Men det gjelder også når vi ser hvordan jorden

blir plyndret og utsuget og hvordan vi som enkeltmennesker i større eller mindre grad faktisk er medvirkende.

På en spesiell måte går det videre enn dette, for eierforholdet når det gjelder oss selv, er ennå langt fra klart. Ethvert menneske må selvsagt først og fremst kunne leve med følelsen av at det eier sitt eget legeme. Skal mennesket utvikle seg riktig, må det helt fra barndommen og ungdommen ha et forhold til sitt eget legeme som ikke bare sier "dette er meg", men "dette tilhører meg". Ellers er resultatet at vi til enhver tid anvender krefter og tærer på krefter som vi slett ikke har et klart eierforhold til. Det gjelder f.eks. livskraftene. Det skal ikke meget til før man merker hos seg selv, hos andre og i menneskelige forhold, hvordan livskraftene utsettes for gigantisk misbruk, hvordan de egentlig plyndres hele tiden. Dette gjelder også for det enkelte menneske. Det er ikke først og fremst et moralsk spørsmål der det dreier seg om å bebreide en eller annen. Det henger sammen med menneskets biografi at vi bare langsomt erkjenner at vi har fått noe til låns – for å si det slik. Vi har fått livet i gave, man kunne til og med si nådegave, men det er liksom noe som ikke uten videre er gått opp for oss. Når vi betrakter et livsløp, slik det forløper for de fleste av oss, må vi hele tiden si: Det er faktisk slik at vi til enhver tid er med på å stjele, å plyndre. Det er en terskel vi må over, før vi er i stand til å innse at dette er noe vi egentlig ikke har lov til. Ved den guddommelige verdens nåde kan mennesket likevel gjøre det og derved vinne erfaring med den jordiske verden. Vi kan se på det som skjedde i den stille uke. Onsdag fant salvelsen sted. Kvinnen Maria Magdalena kom med en kostbar salve, og ingen av disiplene var i stand til å skjønne at hun utførte en kultisk handling. Det måtte jo Kristus stadfeste for dem: "Hun salvet mitt legeme til min jordeferd". Apostlene tenker egentlig som så: "Denne kostbare oljen kunne jo vært solgt og pengene gitt til de fattige."

Nå vil mange mene at dette er en fornuftig tanke, men Kristus hadde en annen oppfatning. "For de fattige har I alltid hos eder, men meg har I ikke alltid." Man ser hvor rasjonelt de reagerer her, og det gjelder fremfor alt Judas. Han er eksponenten for en alminnelig holdning i disiplenes krets. Det er på en måte hos ham den slår ut, og dette er innledningen til tragedien som samtidig var en høyere nødvendighet. Bare ved dette forræderi kunne kristendommen grunnlegges. Nå er det jo alminnelig kjent hvilken verdenskraft, hvilken stjernekraft, det handler om. Det er det unødvendig å gå inn på. Det interessante er at vi her står overfor en dobbelthet. På den ene siden er det skorpionens kraft, og ingen kan si at skorpionen utgjør et behagelig skue for menneskene. Tvert imot. Den er uttrykk for det som er blitt helt og fullt jordisk. Dyret har en avskyelig brodd som det i visse høve bruker mot seg selv. Dyret kan drepe seg selv, dette er jo et bilde på den totale tilintetgjørelsen, man kunne si selvmordsfæren, som vår tid opplever så sterkt. Vi taler jo også om en selvmordskultur.

Dette har vi i senere år opplevd i forskrekkende omfang. Man kan påvise nøyaktig hvilken del av verden det kommer fra, det som skjedde 11.

september 2001. Man kan påvise at grunnen i lang tid er forberedt for inkarnasjonen og ankomsten av en av de høyeste motstandsmakter vi kan forestille oss. Forberedelsen er skjedd gjennom en kultur med et nært forhold til Judas og judaskreftene – og dermed også til skorpionkreftene. Det er egentlig et uttrykk for den falne verden, eller også for det falne menneske, som når alt kommer til alt bare har sin jordiske intelligens. Det kjennetegnet jo nettopp 11. september, denne ufattelige intelligensen som virket anonymt i bakgrunnen. Det er altså en dødskraft vi her har med å gjøre, en dødskraft som går langt ut over den naturlige død. Det var selvsagt også gåtefullt for menneskene under nattverden at noe slikt fantes og kunne gjøre seg gjeldende. Forræderi var naturligvis ikke noe nytt i menneskelig sammenheng, det forekom i høyeste grad – også i Israel i det 2. århundre, Makkabeernes århundre, slik jeg har fremstilt det et annet sted. Men akkurat på dette punkt, overfor det guddommelige som nå var fremstått på jorden, var dette forræderiet noe man først i ettertid har forstått og tatt inn over seg, noe som forvandlet seg.

Men fra gammelt av har denne kraften hatt et annet aspekt, og det er ørnens aspekt. Det er forbausende hvor allment kjent det har vært innen menneskeheten at her er en kraft til stede, en helt annen kraft. Like dypt som skorpionen er sunket ned og lever der nede, like høyt når ørnen. Til alle tider har man hatt de skjønneste legender - som at ørnen forsøker å fly like til solen og alltid oppholder seg høyt oppe i fjellene – og mangt annet som henger sammen med disse høydekreftene. I Nattverden ser vi hvordan skorpionkraften trekkes frem og forbindes med forræderiet. Det er selvsagt et særlig dramatisk element, at noe nå trer ut fra kretsen av de tolv slik at man får inntrykk av at det bare er elleve slike verdenskrefter igjen. Et spørsmål som opptar oss, er om det faktisk forholder seg slik at det er oppstått et tomrom her. I det ytre er det oppstått et tomrom, for i Apostlenes gjerninger fortelles det om hvordan det ble valgt en ny disippel. Spørsmålet er: Var det bare på det fysiske plan at det var en som manglet, eller dreier det seg om noe helt annet? At det kan være noe annet, det er nettopp det Leonardo har fremstilt.

XI. JOHANNES

Fra venstre: Judas, Peter, Johannes, Kristus, Tomas

Så kommer vi til Johannesvesenet. Hvis vi nå tenker oss disiplene tilbake til deres opprinnelige plasser, ville vi se Johannes stående ved siden av Kristus, eller bøyd mot Kristus. Da ville vi kunne se Judas ved siden av Johannes og så Peter. Det ville være den riktige rekkefølgen. Vi opplever en dramatisk som av kryssende klinger når Peters vilje trenger seg mellom, eller bak, og slutter seg til Johannes. Allerede dette, at ikke bare Johannes inntar Judas' plass, men at også Peter delvis gjør det, er en overordentlig betydningsfull forening av krefter. Det er først og fremst Johannes man kan se på denne måten, men det er Peter som har hentet ham inn. Det er Peters verk. Så vil det vise seg hva dette har sammenheng med.

Men la oss først betrakte Johannes. Vi kan ikke se på Johannes uten at vi samtidig har hans bror i tankene. Han sitter på den andre siden med armen utstrakt, det er Jakob. Det er de to vi pleier å kalle sebedeussønnene. De får bred omtale i de synoptiske evangeliene, de tre første evangeliene, når det skildres hvordan disiplene blir kallet. Dette er noe man legger merke til, og det er viktig å ha for øye, for vi beveger oss her inn i et kapittel av stor rekkevidde. Sebedeussønnenes far var fisker, og det fremgår av evangeliet at han hadde leiefolk. Det er tydelig at de ikke var fattige fiskere, de var på et vis velstående. Og nå blir de kallet av Kristus, de hører til blant dem som først mottok kallet. Dette står det ikke noe om i Johannesevangeliet. Her forutsettes på en måte at det allerede er skjedd og at disse to disiplene nå følger Kristus. Vi har for oss biografien til disse to disiplene som kom til å spille en helt avgjørende rolle. Det er over-

ordentlig viktig å ha dette klart for seg, og jeg vil derfor gjerne gjengi deler av det evangeliet sier om disse biografiene og disse detaljene. En gang skulle disiplene gå inn i en landsby, en samaritansk landsby, for å forberede Kristi ankomst, men ingen ville motta dem. De ble avvist. Da sa de to brødrene: "Vil du vi skal byde ild fare ned fra himmelen og fortære dem, likesom Elias gjorde?" Her dukker det altså opp et eiendommelig ildmotiv som henviser til Eliasskikkelsen. Dette blir selvsagt avvist av Kristus. Han sier: "I vet ikke av hva ånd I er. For menneskesønnen er ikke kommet for å ødelegge menneskeliv, men for å frelse." Det interessante er at det virker som om disse to disiplene så å si hadde mottatt fullmakt fra Kristus til å nedkalle ild, for de hadde også fått nye navn slik som Peter. Forskjellen er bare at disse navnene er fortrent eller glemt innen kristenheten. De ble kalt "tordensønner", "boanerges".

Med dette er det hentydet til noe helt uvanlig, nemlig at de er uttrykk for en kosmisk kraft. Rudolf Steiner har gjort oppmerksom på denne kjensgjerningen i et foredrag. Det vil jeg gjerne gjenta for dere, for Johannesspørsmålet er en av de tre, store gåter som ennå gjenstår å løse. De to andre er spørsmålet om Kaspar Hauser og spørsmålet om Demetrius. Det er oppstått noen høyst eiendommelige oppfatninger om dette spørsmålet, så det er bra om vi her ser nøyere på hva det dreier seg om. I sin syklus om Markusevangeliet fra 1912 sier Rudolf Steiner: "Jeg gjør Dem bare oppmerksom på et enkelt skriftsted, det er mest iøynefallende i Markusevangeliet fordi dette er så enkelt og samtidig så omfattende. De husker at helt i begynnelsen av Markusevangeliet er det tale om utvelgelsen av de tolv og om de navnene som blir gitt og at disse to apostlene da kalles "tordensønner". Dette er ikke noe som man bare raskt kan lese forbi. Det er noe som man må gi nøye akt på når man vil forstå evangeliet. Hvorfor blir de kalt tordensønner? Fordi Kristus, for at de skal bli Hans tjenere, vil innplante i dem et element som ikke er av denne verden, som er kommet til denne verden utenfra. Det er evangeliet fra englers og erkeenglers riker. Det er noe helt nytt; og fordi det ikke lenger er nok å tale om mennesket, men om et himmelsk, overjordisk element, jeget; og fordi det er nødvendig å betone dette. Kristus kaller dem tordensønner for å markere at også de som hører Ham til, har en forbindelse til det overjordiske element. Dette måtte jo gå tapt fordi det er en helt annen som trer i forgrunnen, nemlig Peter, og fordi kristendommen var en religion av en slik beskaffenhet at den skulle inkarnere i og oppta fullstendig kontakt med det jordiske element. Av den grunn ble det ikke gitt akt på det store og uvanlige som er sagt her, "tordensønner". Det henger også sammen med at det lyner. Det er intet mindre enn det aller høyeste man ut fra hellenismen kunne si om et menneske, sønner av Zeus som legemliggjør lyn og torden. Da er det ganske naturlig, ut fra det som Kristus gjorde og ut fra det som karmisk er til stede i disse menneskene, at de kunne si noe slikt som: "Vil du vi skal byde ild fare ned fra himmelen og fortære dem?"

Det foreligger altså et meget sterkt åndelig element som vil aktiveres. Så opplever vi noe usedvanlig, nemlig at brødrene fremsetter et slags krav, og det er ikke bare de som gjør det, men moren også. I Matteusevangeliets 20. kapitel heter det: *"Da gikk sebedeussønnenes mor til ham med sine sønner, falt ned for ham og ba ham om noe. Han sa til henne: "Hva vil du?" Hun sa til Ham: "Si at disse mine to sønner skal sitte, den ene ved din høyre og den andre ved din venstre side i ditt rike." Men Jesus svarte og sa: "Dere vet ikke hva det er dere ber om. Kan dere drikke den kalk jeg skal drikke?" De sa til ham: "Det kan vi." Han sa til dem: "Min kalk skal dere nok drikke; men å sitte ved min høyre og ved min venstre side, det tilkommer det ikke meg å gi noen, men det gis dem som det er beredt av min fader." Da de ti hørte dette, ble de harme på de to brødre."*

I Markusevangeliet skjer noe lignende, men der er det ikke moren, der er det Jakob og Johannes selv: *"De sa til Kristus: Mester, vi vil gjerne at du skal gjøre for oss det vi ber deg om." Han sa til dem: "Hva vil dere da at jeg skal gjøre for dere?" De sa til ham: "Gi oss at den ene av oss må sitte ved din høyre og den andre ved din venstre side i din herlighet!" Men Jesus sa til dem: "Derel vet ikke hva det er dere ber om. Kan dere drikke den kalk jeg drikker, eller døpes med den dåp jeg døpes med?" De sa til Ham: "Det kan vi." Men Jesus sa til dem: "Den kalk jeg drikker, skal dere drikke, og den dåp jeg døpes med, skal dere døpes med. Men å sitte ved min høyre eller ved min venstre side, det tilkommer det ikke meg å gi noen. Det gis dem som det er beredt." Da de ti hørte dette, begynte de å harmes på Jakob og Johannes."*

Nå blir selvfølgelig dette skriftstedet også tolket på den skolemestermåten som jeg tidligere har nevnt med henvisning til moralisering. Det skjer når man stiller spørsmålet: Hva ble de andre disiplene harme over? Det er ikke umiddelbart klart. Ble de harme over dette freidige kravet? Men da må man si: Dette kravet ble fullstendig og utvetydig mottatt. Kristus har klart bekreftet at disse to disiplene skulle gjennomleve dåp og kalk, hva enn det måtte innebære. Han tar bare forbehold med hensyn til det som senere skal skje i Hans Faders rike, for det har han ikke myndighet til å bestemme. Hva var de andre disiplene oppbrakt over? Var det den grunnløse forstillingen om at det nå var to som ble fremhevet i uvanlig grad, eller var de faktisk opphisset fordi de to hadde fremsatt et slikt krav. Men når det så blir bekreftet, kan de jo egentlig ikke hisse seg opp. Det forekommer ofte i evangeliene at man må se meget nøye på det som foreligger, det kan ha en annen mening. Allerede av det, kan vi se at det er antatt noe uvanlig.

Så ser vi da også at disse to disiplene hører til den indre krets sammen med Peter etter at Andreas har trått ut, og at de var med på alt som skjedde, de forskjellige begivenhetene, fremfor alt ved forklarelsen på berget hvor disse tre var med opp på berget og hvor de reagerte på svært forskjellig måte. Peter selvsagt på den måten han alltid reagerte. Han forsøkte å skue inn i lyset som viste seg, i lysskikkelsen. Han blir selvfølgelig blendet, det er noe han ikke klarer. Jakob, den ene sebedeussønnen, ligger

på en måte på bakken, han kneler og skuer inn i jorden. Johannes har valgt en mellomting. Når vi betrakter nøyere, svever han halvveis. Han er altså allerede opptatt i et kraftfelt, i lysets kraftfelt hvor Kristi forklarede skikkelse befinner seg. Vi skal se enda litt nøyere på dette. Man ser altså her at sebedeussønnene spiller en stor rolle i de synoptiske evangeliene, og de er med helt til slutten, til Getsemane have. Vi kan se at dette er en biografi som på en måte er rettet mot det høyeste. Men vi opplever ikke fullbyrdelsen. Når det gjelder Jakob, heter det i Apostlenes gjerninger at han lider døden som martyr. Johannes opptrer senere i Apostlenes gjerninger sammen med Peter, selv om Johannesidentiteten for mange synes usikker. De opptrer sammen, de to som allerede her ved nattverden spiller en betydningsfull rolle. Med utgangspunkt i dette skriftstedet, var det ganske naturlig og selvsagt for kunstnerne, for malerne, å anbringe de to brødrene, sebedeussønnene, på høyre og venstre side av Kristus. Og slik er det også blitt hos Leonardo. Til venstre for Kristus er Jakob og til høyre for Kristus er Johannes.

Dette skulle jo være noenlunde klart, men ved begynnelsen av det forrige århundre dukket det opp et spørsmål som kom til å spille en helt sentral og avgjørende og omveltende rolle ved antroposofiens fremvekst. Det skjedde da Rudolf Steiner gjorde rede for sin forskning omkring evangeliene og hvor spørsmålet om Johannesevangeliets forfatter dukket opp. Men først noe som også har forbindelse med dette: Kristus oppvekker Lasarus. Hvem var Lasarus? Det blir ikke sagt med rene ord. Lasarus omtales som den syke, unge mannen som bodde i Betania med sine søstre og som Jesus på et vis var forbundet med. Nå kom det klart frem at denne Lasarus-Johannes er forfatter av Johannesevangeliet, og det er ham det dreier seg om når det er tale om "ham som Kristus elsket". Dette motivet spiller en helt sentral rolle i Rudolf Steiners tallrike foredrag og utlegninger om Johannesevangeliet. Men spørsmålet er hele tiden blitt stående. Rudolf Steiner hadde en gang en samtale med prestene i Kristensamfunnet. Det var sent på året i 1924, og han tok opp forskjellige saker. Jeg vil gjerne lese for dere noe av det som ble sagt ved denne anledning. Dette var ord fra menneske til menneske, ikke en muntlig eller skriftlig presentasjon og heller ikke et resultat av åndsforskning, det var mer som en strøtanke. Noen spurte: "Er den Johannes som omtales i de tre første evangeliene den samme som Lasarus. Er Lasarus en av sebedeussønnene?" Til dette svarte Rudolf Steiner: "Lasarus er Johannesevangeliets forfatter. Johannes var bare et navn han hadde i likhet med så mange av sine samtidige. Hva betød Johannes på den tid?" Legg merke til at han svarer ikke på spørsmålet med en gang. Men de ga seg ikke. De spurte en gang til: "Er Lasarus den samme som omtales som Sebedeus' sønn?" Rudolf Steiner svarte med et motspørsmål: "Er det i det hele tatt slik at sebedeussønnene hørte til den indre krets av tolv?"

I de synoptiske evangeliene blir disse disiplene helt entydig og uten tvil omtalt som tilhørende denne indre krets, ja det er de som danner den indre krets. De utgjør en vesentlig del av de tolv, av "stjernekreten". Dere

ser at det er det kosmiske motiv som bringes inn: ”i stjernekreten, som Kristus så sitt vesen gjenspeilet i”, – det må dreie seg om en forveksling når det står slik i evangeliet. Vi må ikke undres over at det skjer forvekslinger, for apostlene kunne jo under de helt andre åndelige lover som hersket den gang til og med bytte fra et legeme til et annet. De tre disiplene i Getsemane hørte i alle tilfelle til den indre krets av tolv, og Lasarus hørte også til denne kretsen. Men slik man må forstå fremstillingen, var nettopp disse tre sentrale disiplene blant annet også sebedeussønnene. I de antroposofiske sammenhenger og i Kristensamfunnet har det på grunnlag av noe annet som Rudolf Steiner en gang sa, hvor han henviste til den rike unge mannen i forbindelse med Lasarus, utviklet seg noe som vel ikke er et dogme, men som på en måte er en akseptert oppfatning: Den rike unge mannen blir Lasarus-Johannes. Ut fra et tilsynelatende dilemma har det altså utviklet seg en forestilling om at Lasarus-Johannes ikke er sønn av Sebedeus.

Nå er det jo slik at dette spørsmålet vil melde seg umiddelbart for enhver oppmerksom iakttaker foran nattverdsbildet. For han eller hun vil si til seg selv: Hvem er da denne Johannes som sitter der? Når, i henhold til den oppfatningen som i dag er utbredt i antroposofiske sammenhenger, er disiplen til høyre Lasarus-Johannes og ikke Sebedeus' sønn, hvor finner vi da sebedeussønnen Johannes? Det har vært et i høy grad plagsomt spørsmål i årtier, for sebedeussønnen Johannes er faktisk forsvunnet. Men man kan slett ikke forestille seg at Johannes er forsvunnet. For han var til stede helt siste øyeblikk, slik vi også har hørt av Rudolf Steiner. Han har aldri manglet. Hvis man nå ikke antar en felles identitet for sebedeussønnen og Lasarus og sier: Det er sebedeussønnen Johannes som sitter der, hvor er så Lasarus, den Johannes som Herren elsket, som egentlig skulle være trykket til hans bryst? Nå har jo noen kommet på å si - det er jo interessant hva man kan finne på: De var jo egentlig til sammen tretten. Det er til og med skrevet en bok om det. Dette er kanskje interessant som spekulasjon, men Rudolf Steiner sto foran nattverdsbildet og har talt store og betydningsfulle ord om det. Han har aldri sagt noe om at en av disiplene mangler. I denne sammenhengen må jo tallet tolv ha betydning som urbilde. Man kan naturligvis si at i virkelighetens verden skjer stadig endringer, og selve spørsmålet er overflødig. Visst kan man si det, men dermed går man utenom et prinsipielt problem. Emil Bock, som har gitt sine betraktninger over evangeliene i storslagne skildringer, har i sin første versjon beskrevet disse sammenhengene på en måte som faller identisk sammen med det som vestens teologi har frembrakt. For selvsagt har vestens teologi, først og fremst den katolske, beskjefteget seg med dette spørsmålet i ikke bare 10 eller 20 eller 100 år, men i meget lengre tid. Til slutt er man kommet til følgende resultat: Dette evangeliet er skrevet av sebedeussønnen som den gjenoppstandne Lasarus. Oppfatningen er at sebedeussønnen blir Lasarus, og blir dermed også Johannes evangelisten. For å underbygge det syn at den rike unge mannen og Lasarus var den samme, har man i antroposofiske kretser blant annet hevdet at en som er

sønn av en fisker kan jo ikke skrive et slikt evangelium som knytter an til det høyeste i gresk filosofi med prologen: "I begynnelsen var Ordet..." Dette er så sammen med andre argumenter gjort gjeldende med stor styrke.

Dette bringer inn et meget vesentlig spørsmål. Peter var også en enkel person, men han ble ikke desto mindre til en ledende skikkelse av betydelig format og ga inspirasjon til et evangelium, Markusevangeliet. Det vi kan se, er den kraft til å forvandle mennesker som utgikk fra Kristus. Av sitatet fra syklusen "Markusevangeliet" får vi vite at Kristus har tiltenkt sebedeussønnene denne kosmiske kraften. Standpunktet er derfor egentlig ikke holdbart. Men man kan også betrakte denne gåten fra en annen synsvinkel. Det skal jeg si mer om, men la meg først innskyte noe annet: Ethvert menneske blir født her på jorden og er til å begynne med et helt enkelt jordisk menneske. Selvsagt viser mange allerede som barn noe storslagent, en viss begavelse, men hos andre ser man det mindre. Da blir man overrasket over hva som blir av dette mennesket. Selv om man vanligvis går ut fra at fiskere ikke er rike, er det på ingen måte utelukket at denne fiskersønnen kom fra en ansett familie, en velstående familie – og at han gikk over til å bli en Johannes. Det er så absolutt mulig. Man ser av denne biografien at det er noe spesielt med sebedeussønnene. Kanskje skal vi se nøye på det en gang til. Vi har altså disse to brødrene, og om den ene kan vi si at han er en typisk tordensønn mens den andre er sønn av lynets kraft. Man kan se det slik. For det er jo ikke tordenen uten at det er lyn, lynet er på en måte kraften bak tordenen, slik som Zeus slynger lynstrålen. Vi kan altså forestille oss at her er det et anlegg, eller vi kan til og med se det. Den ene representerer tordenens kraft, den andre lynets. Hva vil det si i menneskelig sammenheng? Hos mennesket forvandles tordenen til ord, lyn forvandles til tanker. Vi snakker om en tanke som slår ned som et lyn, der har vi i det minste ett viktig perspektiv. Men fremfor alt ser vi hvordan dilemmaet er oppstått, og egentlig er forblitt uløst, så lenge vi fastholder at det bare er den rike, unge mannen som ble Lasarus.

Men dermed har man, når vi tar i betraktning det som jeg har sitert fra Rudolf Steiner, egentlig slått vrak på de synoptiske evangeliene der vi finner utførlige skildringer av sebedeussønnene. For Johannes er forsvunnet, han er ikke lenger til stede ved nattverden. Hvis man sier at der er Lasarus-Johannes, den forvandlete, rike, unge mannen, må man også si at sebedeussønnen ikke finnes. Og da må man virkelig stille spørsmålet om det i det hele tatt finnes noe svar på dette. Jeg vil gjerne tilføye at jeg tror Rudolf Steiner ville vært lite begeistret for at disse uttalelsene, som falt under en samtale, blir systematisk brukt på denne måten. Han har sågar i sine åndsvitenskapelige fremstillinger og resultater sagt noe som jeg tror må betones meget sterkt i vår tid. Han har til stadighet sagt: "Kontroller det jeg sier." Han har også sagt: "Når det oppstår autoritetstro i rosenkreuzersammenhenger, er dette det verste som overhodet kan skje." Så vi er helt fra begynnelsen blitt oppfordret til å ta stilling til det som han har sagt. Jeg må tilføye enda en forklaring. Hva var det egentlig det dreide seg

om da Steiner kom med denne merkverdige setningen: "Er det i det hele tatt slik at sebedeussønnene hørte til den indre krets av tolv?", Steiner hadde selv vist til den enorme betydning av de navnene.

Vi kan se at Rudolf Steiner, etter hvert som han levde, fokuserte på Johannesevangeliet i stadig økende grad. Dermed kom de andre evangeliene etter hvert mer i bakgrunnen. Han var seg kanskje ikke lenger helt bevisst hva som fantes der, og det var ikke lenger vesentlig for ham. Jeg har beskrevet i Rafaelforedragene hvordan Rudolf Steiner, i tilknytning til Hermann Grimm, hadde fremlagt et bestemt syn på noen av skikkelsene, de "mellomskikkelsene" i Rafaels "Atenerskolen". Han nevnte ikke med ett ord at Goethe i sin fargelære hadde gitt begge disse skikkelsene en stor-slagen, riktig og sentral omtale i Platons og Aristoteles' ånd. Det hadde Rudolf Steiner fullstendig fortrent, han sa ikke et ord om det selv om det nettopp var de naturvitenskapelige skrifter – spesielt fargelæren – han hadde beskjeftiget seg med. Jeg nevnte Emil Bock. Det ble jeg ikke helt ferdig med. Han har altså benyttet den versjonen hvor døperen Johannes' vesen på en måte svevet over kretsen av de tolv, slik Rudolf Steiner har skildret det. Nå må vi i tillegg vise til en eklatant selvmotsigelse med hensyn til det som Rudolf Steiner har sagt. Han har stadig fremhevet hvordan døperen Johannes svever over kretsen av de tolv. Da svever han også over sebedeussønnene, og slik har han inkarnert mer og mer. Jeg skal ikke lese opp her det som Emil Bock har skrevet om dette, men i den første av sine betraktninger over evangeliene har han beskrevet hvordan denne kretsen ble stadig engere, hvordan den ble konsentrert om de tre sentrale disiplene og til slutt fant plass i sebedeussønnen Johannes. Slik ble det fremstilt. Boken er fortsatt å få kjøpt som Emil Bocks evangeliebetraktninger, som senere er kommet i trykket utgave etter at de til å begynne med bare var mangfoldiggjort. Men Emil Bock har senere fjernet seg fra denne første versjonen og har i sitt verk „De tre årene“ gitt en helt annen fremstilling.

Umiddelbart har det en plausibel årsak, for selv om vestens teologi har konkludert at Sebedeus' sønn er Johannesevangeliets forfatter, ville folk flest aldri kunne forstå det. Det er egentlig vanskelig å forestille seg når man studerer evangeliet nøye. Det som skjer, og omgivelsene rundt Lasarus-Johannes og de to søstrene i Betania, synes ved første øyekast ikke å ha noe å gjøre med fiskerens sønner. Man finner noe som er helt annerledes og som man ikke kan tenke seg har med Johannes, fiskerens sønn, å gjøre. Hvor finnes løsningen på denne store gåten som umiddelbart er til stede når man betrakter nattverdsbildet? For, som De ser, Leonardo har heller ikke malt tretten disipler. Og han har helt sikkert støtt på spørsmålet. Er Rudolf Steiners ord, som jeg gjenga før, et kompromiss? Etter det grunnleggende som han før har sagt om verket er dette utelukket. Man kan ikke forestille seg at en beboer fra andre verdener ved synet av dette bildet ville slutte at det dreier seg om et stort kompromiss, at noe er feil, at noen har jukset med hensyn til enten sebedeussønnen eller Lasarus-Johannes. Man har latt den ene av de to forsvinne. Det er fornuftsstridig.

Noen har bedt meg om også å si noe der jeg ikke taler ut fra et esoterisk område eller okkultisme. Det kan man vel kanskje også gjøre innimellom. De har undret seg over at jeg holder meg bak pulten hele tiden. Ifølge Rudolf Steiners anvisninger burde jeg gjøre det for at tilhørerne skulle ha en viss beskyttelse mot hele min skikkelse.

Det er jeg fullstendig enig i. Men i dette tilfelle er det ikke noe okkult eller esoterisk jeg skal formidle, mitt utgangspunkt er fenomenologisk - det som åpenbart fattes fenomenologisk - og sunn fornuft. For å finne løsningen til disse spørsmålene, må man betrakte evangeliene som en helhet. Det skjer lett at man bare griper deler av helheten. Dersom man forholder seg til det som dere har hørt som aforistiske bemerkninger fra Steiner og binder seg til det, fører det lett til at man stiller spørsmål ved de første evangeliene og det de sier om sentrale vesener. Da kan man ikke si noe mer i det hele tatt, for da er bare Johannesevangeliet igjen. Denne tendensen finnes i mange kretser. Men betrakter man evangeliene som helhet, vil man legge merke til noe helt spesielt. Man vil se at det eksisterer en utvikling. På den ene siden belyser evangeliene noe fra fire forskjellige sider. Det finnes jo flere evangelier, men det er bare disse fire som er kanonisert. Øst, vest, nord og syd – det er også de fire viktigste retninger. Det er et rom-aspekt.

Men i evangeliene finnes også tidsaspektet, og det henger sammen med menneskets hele vesenhet. Vi har sett på Matteusevangeliet, og når man betrakter det, ser man at det knytter seg sterkt an til den historiske fortid, og til menneskene. For eksempel begynner ættetavlen i Matteusevangeliet med mennesket Abraham, ikke med Guds sønn slik som i Lukasevangeliet. Det foreligger altså et ganske sterkt, jordisk-menneskelig element. Se på bergprekenen som inneholder de viktige anvisningene for hvordan vi forholder oss, alt om hvordan mennesket kan og skal finne seg til rette i den jordiske verden, hva det skal følge og strebe etter. Det er noe som henvender seg til det jordiske, materielle mennesket, til det historiske mennesket, til legemligheten og alt som henger sammen med den.

Går vi videre til Markusevangeliet, kommer vi egentlig til det kosmiske evangeliet. Der er det forsøk på å skildre det som vi kan kalle kosmiske livsimpulser. Det begynner allerede med Johannesdåpen hvor den kosmiske kristusånd stiger helt ned og inkarnerer fullstendig i Jesus av Nasaret. Her er ikke tale om jordisk fødsel og slekters gang. At det omtaler forskjellige skikkelser som opptrer ganske flyktig, som for eksempel den unge mannen som flyktet og bare hadde et klæde om seg, er også del av Markusevangeliets gåtefulle innhold. Naturligvis kan ikke menneskets livslegeme eller eterlegeme beskrives gjennom evangeliet, men det er en ganske sterk tendens til anslutning til de kosmiske livskrefter.

Går vi enda videre, til Lukasevangeliet, kommer vi til en beskrivelse av menneskets sjel. Det er juleevangeliet hvor menneskehetens ursjel, det nataniske jesusbarn, står helt i sentrum. Det er også på en måte det kvinnelige evangelium, det sjelelig-astrale element brettes ut foran oss. Og

i det følgende evangeliet, Johannesevangeliet, krysses så en helt avgjørende grense, nemlig grensen til ånden. Vi vet at der finner vi ofte disse ordene uttalt: "I er nedenfra, jeg er ovenfra". Gjennom hele Johannesevangeliet legger vi merke til, så å si ved ordene "Jeg er" hvordan blikket hele tiden er rettet mot menneskets individualitet, at det er et helt annet aspekt som benyttes. Derfor har kristenheten alltid hatt vanskeligheter med Johannesevangeliet, helt fra begynnelsen. Det er ikke et nytt fenomen som vi betrakter her, det har alltid vært uhyre vanskelig for teologene å sette Johannesevangeliet i forhold til de synoptiske evangeliene. Nettopp på dette punkt spørsmålet er: Er det ennå mulig å få øye på denne sammenhengen, eller rakner den ved nøyere betraktning? Vi vil yte et lite bidrag her og nå for å løse det spørsmålet som reiser seg med hensyn til sebedeussønnen Johannes. Det er en terskel som overskrides.

Nå vil vi forsøke å forestille oss at vi beskriver et menneske ut fra de fire aspektene. Det er ikke noe problem. Det jordiske aspekt er åpenbart. Et menneske har en viss høyde, det veier så og så mye osv, og det er aktivt med dette og hint. Det er ikke vanskelig. Men så kommer vi til neste aspekt. Hvordan forholder det seg med personens livsstruktur? Umiddelbart er dette en sak for legene. Når noen oppsøker legen, må denne fra første øyeblikk interessere seg for hvordan det forholder seg med livsstrukturen. Er den sunn, i den forstand at formen er som den skal være? Oftest er formen knyttet til tidens løp, for det er en rytmisk sammenheng der. I alle tilfelle ville det være en god ting om legen hadde pasientens livslegeme for seg når han begynner å uttale seg eller tenker på å stille en diagnose. Det går an å beskrive forskjellige mennesker på den måten også. Rudolf Steiner har en gang forklart dette på en praktfull måte: Man kunne, når man har et menneske foran seg, suggerere bort dette menneskets fysiske legeme så man overhodet ikke ser det, så det slett ikke eksisterer. Da ville man faktisk iaktta personens livslegeme. Det ville kanskje ikke alltid være så behagelig. Det er i alle fall mulig.

Så kunne vi gå et skritt videre og beskrive menneskets sjel. Det er umiddelbart mye lettere, for vi opplever et menneske ved dets antipatier og sympatier. Det har sin skjebne som henger sammen med det sjelelige, det har sine tilbøyeligheter og aversjoner og endelig har det sitt karma, sin skjebne. Allikevel ville beskrivelsene av forskjellige mennesker falle svært ulikt ut. Man kan godt tenke seg at man prøvde det en gang. Beskrivelsene av de enkelte mennesker ville være ulike, men de ville allikevel være like for så vidt som det er noe man kjenner igjen, man kan påvise noe felles. Dette endrer seg radikalt når man overskrider terskelen til det åndelige og vil beskrive menneskets individualitet. Umiddelbart forholder det seg slik med hensyn til individualiteten – og slik har Rudolf Steiner også beskrevet det – at man ser ikke noe i det hele tatt. Der hvor jeget befinner seg, ser man bare tomt rom. Man ser ingen ting. Man må først på en måte ta tiden til hjelp, for menneskets biografi er et vesen som har sitt forløp i tiden. Der uttrykker individualiteten seg, i rommet kan man til å begynne med ikke observere noe. I alle fall ville man, hvis man gikk mer radikalt til verks, ha

foran seg et menneske som man kanskje ikke ville gjenkjenne i det hele tatt.

Når noen virkelig inntar et åndelig ståsted og vil beskrive et annet menneske som det ellers kjenner godt, kunne resultatet bli en beskrivelse som ikke er til å kjenne igjen. Jeg håper dere kan følge meg her. Og man måtte i så fall også beskrive en helt annen omgivelse. Kanskje er det slik at det mennesket som man er sammen med, som man er gift med, slett ikke tilhører en selv, slik som barn kan si om sine foreldre: De der er slett ikke mine foreldre. Ja, men hvor er foreldrene da? De er eventuelt et helt annet sted. Dere forstår hva jeg mener, det som omgir jeget, eller individualiteten, er kanskje noe helt annet enn man umiddelbart er i stand til å oppfatte sjelelig. Og det er det som skjer ved overgangen til Johannes-evangeliet. Derfor blir alt annerledes der. Det er et helt annet bilde som oppstår. Og så kan man eventuelt betrakte det slik – jeg har forsøkt å beskrive det så nøytralt som mulig for dere for at dere selv skal oppleve spørsmålsstillingen – man kan si det slik, at det som skildres i de første evangeliene med hensyn til sebedeussønnene er naturaspektet, det jordiske, fysiske aspekt når det gjelder det som vi kan se på en helt annen måte i Johannesevangeliet. Der fremstår Lasarus-Johannes av sebedeussønnen Johannes gjennom en forvandling, gjennom en spesiell tilknytning til Kristus. Med dette vil jeg på ingen måte utelukke den rike, unge mannen. Han kan til en viss grad stå som en slags imaginasjon og bringe til uttrykk det som henger sammen med denne individualiteten. Grunnlaget er at han har brakt med seg stor rikdom og gjennom denne rikdommen er han henfalt til sykdom og er i en offerprosess som henger sammen med den. Det er ingen liten ting å være den som Gud elsker, eller omvendt, å ha et spesielt forhold til Ham. Nå skal jeg avslutte dette temaet, slik at dere med god samvittighet kan se at begge disse skikkelsene er å se i den ene, i det minste når det gjelder nattverdsbildet.

Men nå vil jeg skildre det siste av det som Leonardo har fremstilt på denne enestående måten. Dere vil sikkert spørre hvordan det forholder seg med den stjernekraften som opprinnelig fantes hos Johannes. I det ytre er han usynlig for oss der han sitter, enten rett som et lys for seg selv eller lent mot Kristus. Vi antar at det er det første. Han sitter helt rolig, for han har selv opplevet å bli gjenoppvekket. Det gjør ikke ham noe at Kristus gjennomgår døden, for det har han selv opplevet. Derfor sitter han helt rolig til han i sin litt ekstreme ro blir forstyrret av Peter. Slik han sitter der, forestiller han en kraft som på en måte utfyller Peters kraft, nemlig den vertikale kraften, kraften til å heve seg – heve seg til ånden – eller omvendt, til å trenge ned i dypet, fordype seg, til å stige opp og stige ned. Det er stenbukkens kraft. Vi vet hvordan stenbukken klatrer i fjellet og nyter utsikten fra dets øverste topp. Det er i seg selv et vidunderlig skue, men enda mer vidunderlig er det når stenbukken springer over en smal kløft og er i stand til å beregne på forhånd hvor mange tiendedels sekunder den kan bli stående på en smal hylle og utføre det utrolige kunststykket å klatre nesten loddrett nedover. Stige opp og stige ned;

kraften som fører oppad til den åndelige verden fører også ned til den jordiske verden og videre ned til en verden under oss.

Nå er det slik med Johannes at vi må begynne med å stille oss rent fenomenologisk til en kjensgjerning som vi allerede har møtt i forbindelse med tvillingenes mysterium. Vi kan bare forstå Johannes' vesen når vi har en klar forestilling av hvordan han alltid fremstår som en dobbelthet. Alltid når Johannes nevnes, må man stille spørsmålet om hvem det er tale om her. Er det døperen eller evangelisten, hvem er det egentlig som er ment? Spørsmålet dukker allerede opp i prologen til Johannesevangeliet: "Det fremsto en mann, utsendt fra Gud." Ja, hvem er det? For evangelisten Johannes er vitne, slik også døperen er vitne. Vi ser hele tiden en vedvarende dobbelthet: Dobbелtheten Sebedeus' sønn Johannes og Lasarus-Johannes; Lasarus-Johannes med dobbeltnavn; dobbeltheten knyttet til forfatteren av evangeliet og apokalypsen, for teologene har ofte hevdet at skriftene egentlig stammer fra to forskjellige mennesker. Hva er det vi står overfor?

Vi har for oss en vesenhet hvor dobbeltheten foreligger ferdig utformet – noe den ikke er hos oss – nemlig slik at det vi ville kalle vår dobbeltgjenger, ikke er dobbeltgjenger i vanlig forstand, men et annet, fullstendig menneske. Det hører med til Johannes, det er hans hemmelighet. Hvordan er det da kommet til det som nå har utspilt seg i kretsen av de tolv? Johannes har en evne som rager inn i fremtiden. La oss ta for oss Rudolf Steiners vidunderlige ordspråk i de kosmiske stemninger, ordspråket om stenbukken: "Det som kommer, hviler på det som var, / Det som var, fornemmer det som kommer, / For sterkere væren i nuet". Der har vi allerede fått introdusert motivet. Mennesket må først forlegge rommets høyder og dybder til tiden, for dets biografi har sitt forløp i tidens strøm. Og denne forbindelsen med fremtiden er karakteristisk for ham som vi nå må omtale som apokalyptikeren Johannes.

Johannes har selvfølgelig tydelig sett hva som foregikk i disiplenes krets, nemlig at Judas var der og at tiden for forræderi nærmet seg. Han spurte også Kristus hvem som ville begå forræderiet. Han var innviet i hemmeligheten. Og nå har han i dette andre mennesket utformet noe annet enn stenbukkens utslagskraft. For øvrig hadde han fødselsdag 27. desember, og ifølge astrologisk tidsregning er det i stenbukkens tegn. Nå har han på forhånd grepet en annen stjernekraft gjennom det apokalyptiske viljeselementet som fantes i ham. Han har forvandlet skorpionen til ørnens stjernekraft. Idet Judas nå trekker seg ut, inntar Johannes, som ørn, plassen etter ham. Se nøye på bildet. Det er nøyaktig det Johannes gjør. Selvsagt er det Peter som beveger ham – det er et samarbeide – men Johannes er egentlig der hvor Judas sitter. For når Johannes igjen retter seg opp, eller finner sin plass ved Herrens bryst, frigir han igjen plassen etter Judas. Så når man ser reelt åndelig, har kretsen av disipler aldri vært undertallig. Idet Judas trådte ut, trådte Johannes inn i han sted og ble ørn. Derfor har menneskene i tidlig, urkristen tid tilordnet Johannes ørnen som et av de fire dyr, han har alltid ørnen ved siden av

seg. Man kunne si at det kunne også vært skorpionen. Nei, det er ikke skorpionen, for skorpionen trådte ut og i dens sted trådte ørnen gjennom Johannes.

Det er meget viktig at man har disse sammenhengene klart for seg når man betrakter "Nattverdsmåltidet" og at man forholder seg til dette spørsmålet som Rudolf Steiner med henvisning til Johannesvesenet anså som ennå ikke oppklart. Vi ser at spørsmålet på ingen måte er besvart ved sitatene foran, de gir tvert imot opphav til nye, fruktbare spørsmål. Men vi er, kanskje, kommet et skritt videre mot et svar.

XII. JAKOB DEN ELDRE (MAJOR)

*Fra venstre: Kristus, Tomas, Jakob den eldre, Filip
Leonardo da Vinci: Nattverden*

Nå må vi rette blikket mot den andre broren. Han fremstår som hemmelighetsfull for oss, for bortsett fra den ytre omstendighet at han er en sebedeussønn og har vært med på det hele, vet vi nesten ikke noe om ham. Men kanskje hjelper det å vite at sebedeussønnen Johannes har overtatt logosdelen, tordendelen, og således forvandlet disse kosmiske krefter til ord i betydningen Logos: "I begynnelsen var Logos", og at også broren bar tordenkreftene i seg, de ennå ikke modne tankekreftene. Nå finnes det et velkjent bilde av Rafael, *Forklarelsen*. Jeg har allerede vist til det. Der har han fremstilt sebedeussønnen Johannes nøyaktig slik som man tradisjonelt viser evangelisten Johannes. Men først og fremst er den andre broren, Jakob, fremstilt slik at hans blick faller på jorden, han blottes hodet og ser på jorden. En kjent forsker, Cecil Gould har i sin bok *Leonardo The Artist and Non-Artist* ⁶ sagt noe om nattverdsbildet, nærmere bestemt om skissen til Jakob som nå er i Windsor. Han beskriver Jakobskikkelsen,

⁶ Graphic Society, New York 1975

hvordan han brer armene ut og betrakter intenst det som foregår i midten. Han skriver som følger: Han kan ikke fri seg fra inntrykket av at dette er Leonardo som ung. Man kan jo si at dette er en interessant formodning. Finnes det en dypere bakgrunn for den? Det gjør det.

Hva er det så han gjør på nattverdsbildet, denne sebedeussønnen Jakob, bror til Johannes? Det ligner svært på Rafaels fremstilling av den samme individualitet. Han ser med forundring på det som skjer ved bordet, på transsubstansiasjonen, på forvandlingen. Han ser altså på selve stoffet – det er det ingen andre som gjør – og derved vises et vidunderlig vesenstrekk hos Jakob. Dette vesenstrekket fremtrer umiddelbart når man ser hen til Leonardos beretning om hvordan han som ung under lek bega seg inn skogen. Der fikk han se en mørk jordhule, og de forskjelligste vesener kom ut av den. Dette ble til en karakteristisk initialopplevelse for Leonardos vesensart. Da han kom hjem, malte han denne opplevelsen på et fatlokk som faren hadde gitt ham. Faren solgte dette tidlige kunstverket, trolig for ganske mange penger. Denne jordhuleopplevelsen gikk igjen i alt som Leonardo foretok seg. Hvis man kan si at det som Rafael malte, var noe solaktig som kom fra lysende områder, så kan man si om Leonardo da Vinci at han malte ut fra jordens områder, ut fra det dunkle og i møte med solen.

Således har vi, her ved det at hans vesen var til stede ved måltidet, en meget vidtrekkende henvisning til hvorfor nattverden saktens kunne bli malt slik av ham. Og da kommer vi dessverre til å måtte snakke om en sak som virkelig fordunkler på sørgelig måte. I mange antroposofiske kretser rundt omkring i verden er det oppstått en merkverdig oppfatning av at Leonardo hadde vært Judas i en tidligere inkarnasjon. Det er så grotesk at man nesten ikke tør å snakke om noe slikt. Men når det har dukket opp mange steder, til og med i litteraturen, må man snakke om en utrolig forvirring. Det er selvsagt også slik, at i forvirringen er det også noe sant. For Leonardo dro til Milano der den dunkle "Il Moro" fra familien Sforza hersket. Denne noe tvilsomme herskeren gjorde for Leonardo det som Julius den annen gjorde for Rafael, han skapte rom for Leonardo til å male "Nattverden". Allerede det at Leonardo reiste nordpå til denne byen, som ikke var en strålende by som Firenze eller Roma, var på en måte å gå foran i retning av den kommende europeiske industri som kom til å føre med seg mange mørke sider. Man kan si at han virkelig bega seg inn på ahrimansk område, ved siden av det faktum at han en tid også hadde kontakt med den skrekkelige pavesønnen Cesare Borgia og reiste omkring med ham. Så nærheten til Judas var der. Det er helt klart, det kan man fornemme. Men der må man også si stopp. Kristus var også meget nær til Judas, men han hadde ikke noe av Judas i seg, annet enn at han hadde kallet ham. Så selvfølgelig var det knapt noen som var så nær det onde som Leonard da Vinci. Men å mene at Judas skulle være i stand til å male det som Leonardo malte og, kan vi si, løfte menneskene opp mot lyset – slik det skjer på en så enestående måte i arbeidene til Leonardo – denne

legningen kan man vanskelig forestille seg forelå hos Judas. Det er en helt annen skjebne, men det skal jeg ikke gå nærmere inn på her.

Hva er det for en kraft som nå åpenbarer seg. Hva er det for en opplevelse, fra hvilket område i stjernene kommer det som Cecil Gold mener når han sier at han kan ikke fri seg fra inntrykket av at maleren har fremstilt seg selv. Det ville også løse mange gåter. Hva er det for en kraft? Det er den kraften som preger vår tid, fiskenes kraft, forbauselsen, som her kommer til uttrykk i denne vidunderlige, vidt utstrakte geberden. Det er begynnelsen til all tenkning. Han betrakter forvandlingen av det jordiske med den største forbauselse, nøyaktig slik Leonardo gjorde i alle sine arbeider. Han var altså helt og holdent forbundet med hele dette området, og det er den samme kraft som vi i dag står inne i. Fiskenes kraft er nemlig stjernekraften som virker i materiens forvandlingsprosess og som har fulgt oss på mange av kulturens og sivilisasjonens områder siden Leonardos tid – det 15. århundre. Det er det store oppbruddet som Leonardo har forutsett og fremstilt i sitt verk. Men for at det skal bli riktig, må man også tilføye at vannmannens kraft allerede kommer oss i møte fra fremtiden. Den hører også til vår tid. Vi finner ro ved fiskenes kraft, den er grunnlaget vi står på. Men i vår bevissthet kommer allerede den andre stjernekraften oss i møte. Det kan dere se fremstilt i apokalypsen, i den store visjonen om tronen. Det er dyret som snart vil komme.

AVSLUTNING

Det er høye stjernemakter vi har hatt å gjøre med i disse betraktningene. Selvsagt er det bare et lite bilde, et avtrykk, som vi opplever i vårt vesen. Men nettopp når vi kan betrakte kristendommens fødsel, impulsen som Kristus kom med til menneskene og som kan sammenfattes med ordene: "Himlenes rike er kommet nær", nettopp da kan vi bemerke at det som ennå finnes i mennesket av himmelsk natur, av stjerneartig vesen, på en måte ropes ut, og det oppstår spesielle opplevelser. Det var faktisk et sjokk som ble utløst av nattverdsbildet da det var ferdig ved slutten av det 15. århundre. Det er dessuten som en styrelse at vi her kan gi et bidrag til kulturen i dag. Disiplenes opplevelse av Kristus kommer til uttrykk på en spesiell måte, det har vi sett her. Det nye ved det var at disse åndelige opplevelsene slo igjennom helt inn i det fysiske, i det legemlige, og at reaksjonene lot seg avlese i det legemlige. Det var virkelig et ganske enormt skritt i menneskehetens bevissthetsutvikling som brøt frem og på forunderlig vis var forbundet med det onde.

Harald Falck-Ytter

Harald Falck-Ytter ble født i 1927 i U.S.A. av norske foreldre og vokste opp i Canada, Tyskland og Norge. Han ble viet til prest i Kristensamfunnet i 1953 og arbeidet deretter som prest i Oslo fra 1955-58. Etter et kort opphold i Nurnberg, ble Harald Falck-Ytter utsendt til Esslingen ved Stuttgart. Der var han med på å bygge en kirke som ble innviet i 1964. Samme høst flyttet familien til Danmark. Inger Carlsen var blitt viet til prest året før, og sammen var de med i å grunnlegge Kristensamfunnet i Danmark høsten 1964. Til denne utsendelse hørte også med å besøke Gøteborg og eventuelt Oslo. I 1969 flyttet Harald Falck-Ytter til Heidenheim og var med på å bygge en kirke der. Etter noen år flyttet familien til Ludwigsburg ved Stuttgart og for tredje gang var han med på å bygge en ny kirke.

Ved siden av arbeidet i de forskjellige menighetene, skrev han noen bøker. Mest kjent er „Das Polarlicht“ som utkom i tredje opplag 1999 og er blitt oversatt til flere språk. Andre bøker er „Raphaels Christologie“, „Kosmos und Apokalypse“, „Kalevala“ og „Eurythmie-Tierkreis-Kalender“.

Harald Falck-Ytter døde 4. desember 2006, 79 år gammel.